

Udhëzime për mësuesit dhe edukatorët për trajtimin e dezinformimit dhe promovimin e njohurive digjitale përmes edukimit dhe trajnimit

Falënderime

Udhëzimet janë hartuar nga Komisioni Evropian, me mbështetjen e Grupit të Ekspertëve për Trajtimin e Dezinformimit dhe Promovimin e Njohurive Digjitale përmes Edukimit dhe Trajnimit, udhëhequr nga konsulentët bashkëpunëtorë të ECORYS. Komisioni dëshiron të falënderojë si në vijim:

Ahmet Murat Kılıç, Këshilli i Evropës
Alina Bargaoanu
Arminas Varanauskas
Cassie Hague, Organizata për Bashkëpunim dhe Zhvillim Ekonomik (OECD)
Charo Sádaba, Kërkime Digjitale Iberike, Universiteti i Navarrës
Claus Hjorth
Divina Frau-Meigs, Savoir Devenir
Eleni Kyza
Gabriella Thinsz, Kompania Suedeze e Transmetimeve Edukative
Giacomo Mazzone
Irene Andriopoulou
Jens Vermeersch, Federata Evropiane e Punëdhënësve të Arsimit
Juliane von Reppert-Bismarck, Lie Detectors
Kamil Mikulski, Instituti Kosciuszko
Kari Kivinen, Zyra e Pronësisë Intelektuale e Bashkimit Evropian (EUIPO)
Norman Röhner, ALL DIGITAL
Onno Hansen-Staszyński
Sally Reynolds, Shoqata e Medias dhe të Nxënit
Sandra Troia
Stacey Featherstone, META
Thomas Nygren
Veni Markovski
Vitor Tomé

Komisioni Evropian nuk është përgjegjës për asnjë pasojë që rrjedh nga ripërdorimi i këtij publikimi.

Luksemburg: Zyra e Publikimeve e Bashkimit Evropian, 2022
© European Union, 2022

Politika e ripërdorimit të dokumenteve të Komisionit Evropian zbatohet bazuar në Vendimin e Komisionit 2011/833/BE të datës 12 dhjetor 2011 për ripërdorimin e dokumenteve të Komisionit (OJ L 330, 14.12.2011, f. 39).

Përveçse kur përcaktohet ndryshe, ripërdorimi i këtij dokumenti autorizohet sipas licencës Creative Commons Attribution 4.0 International (CC-BY 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>). Kjo do të thotë që ripërdorimi lejohet me kusht që të jepet kreditimi i duhur dhe të tregohet çdo ndryshim.

Për çdo përdorim ose riprodhim të elementeve që nuk janë në pronësi të Bashkimit Evropian, mund të duhet të kërkohet leja drejtpërdrejt nga mbajtësit përkatës të të drejtave.

Print ISBN 978-92-68-03437-8 doi: 10.2766/70131 NC-09-22-371-SQ-C
PDF ISBN 978-92-68-03436-1 doi: 10.2766/135384 NC-09-22-371-SQ-N

Përmbajtja

1. Hyrje	8
2.Përdorimi i udhëzimeve në arsim dhe trajnim	9
3. Përkufizimet e termave kyçe për këto udhëzime	11
Mësimdhënia dhe të nxënit në mjedisin digjital të shkollës	13
4. Krijimi i mjedisit	13
Udhëzime dhe këshilla – para, gjatë dhe pas aktiviteteve të shkollës dhe klasës	15
Para aktiviteteve	
<i>Përfshirja e palëve të interesuara në shkollë</i>	15
Njihuni me fushën e lojës së edukimit digjital.....	16
Kultivimi i një atmosfere të pasur të nxënies në klasë.....	17
Gjatë aktiviteteve.....	19
Pas aktiviteteve.....	19
5. Ngritja e kompetencave për edukimin digjital në klasë dhe në shkollë: si të bëhemi qytetarë digjitalë	20
Si ta filloni mësimdhënien në edukimin digjital.....	21
Objektivat mësimore të edukimit digjital.....	22
Në shkollën fillore, studenti.....	22
Në shkollë të mesme, studenti.....	22
Trajtimi i dezinformimit	24
6. Dezinformimi:	24
Për çfarë bëhet fjalë?	24
Plane aktiviteti alternative për t'u marrë në konsideratë:	25
Karakteristikat e dezinformimit	26
Pse krijohet dhe përhapet dezinformimi?	26
Trajtimi i dezinformimit në shkollë	28
Çfarë është demaskimi?	29

Vlerësimi i besueshmërisë së informacionit dhe mënyra e identifikimit dhe përdorimit të burimeve legjitime.....	30
Kuptimi i dimensioneve të ndryshme të dezinformimit.....	30
Aspektet etike të dezinformimit.....	30
Ekonomia e dezinformimit.....	31
Disa dimensione njohëse dhe emocionale të dezinformimit.....	32
Çfarë mund dhe çfarë duhet të vlerësojmë?	34
Llojet e praktikave të vlerësimit	34

7. Vlerësimi i edukimit digjital në shkollë dhe në klasë: udhëzime konkrete për mësuesit dhe edukatorët.....

Vlerësimi i qasjeve efektive arsimore në lidhje me edukimin digjital.....	39
SHËNIM PËR BURIMET	39

Lista e planeve të aktiviteteve në udhëzime

Krijimi i mjedisit

[Plani i aktivitetit 1: Puna me dezinformimin](#)

[Plani i aktivitetit 2: Njohja me perspektivat e shumëfishta përmes burimeve të shumëfishta](#)

Ngritja e kompetencave për edukimin digjital në klasë dhe shkollë: si të bëhemi qytetarë digjitalë

[Plani i aktivitetit 3: Puna me Deklaratën për të Drejtat dhe Parimet Digjitale Evropiane](#)

[Plani i aktivitetit 4: Gjurmimi i gjurmëve digjitale](#)

Dezinformimi: Për çfarë bëhet fjalë?

[Plani i aktivitetit 5: Vendosim nëse është fakt apo opinion](#)

[Plani i aktivitetit 6: Vlerësojmë informacionin](#)

[Plani i aktivitetit 7: Hulumtojmë pse është krijuar dezinformimi](#)

[Plani i aktivitetit 8: Diskutojmë për lirinë e medias](#)

[Plani i aktivitetit 9: Përfshirja në verifikimin e fakteve](#)

[Plani i aktivitetit 10: Diskutimi i aspekteve teknologjike të dezinformimit me studentët](#)

[Plani i aktivitetit 11: Diskutimi i aspektit ekonomik të dezinformimit](#)

[Plani i aktivitetit 12: Diskutimi i teorive konspirative](#)

Lista e këshillave në udhëzime

Krijimi i mjedisit

[Këshilla 1: Përfshirja e studentëve](#)

[Këshilla 2: Përfshirja e prindërve](#)

[Këshilla 3: Trajtimi i çështjeve të diskutueshme](#)

[Këshilla 4: Shfaqja e mirëkuptimit](#)

[Këshilla 5: Përmbledhje](#)

Ngritja e kompetencave për edukim digjital në klasë dhe shkollë: si të bëhemi qytetarë digjitalë

[Këshilla 6: Shndërrimi në lojë dhe të mësuarit bazuar te loja](#)

[Këshilla 7: Marrja e sugjerimeve nga studentët](#)

Dezinformimi: Për çfarë bëhet fjalë?

[Këshilla 8: Verifikimi i burimeve](#)

[Këshilla 9: Si të bëjmë ndryshimin](#)

[Këshilla 10: Puna me studentët para demaskimit dhe për demaskimin](#)

[Këshilla 11: Lidhja me të drejtat e njeriut](#)

Vlerësimi i arsimit digjital në shkollë dhe në klasë: udhëzime konkrete për mësuesit dhe edukatorët

[Këshilla 12: Komunikimi me kolegët](#)

[Këshilla 13: Vlerësimi i kompetencave të studentëve](#)

[Këshilla 14: Reflektim mbi natyrën e vlerësimit](#)

[Këshilla 15: Vlerësimi i aftësive kërkimore të studentëve](#)

[Këshilla 16: Lidhja me universitetet](#)

1. Hyrje

Promovimi i edukimit digjital dhe trajtimi i dezinformimit në klasa dhe shkolla nuk ka qenë kurrë aq i rëndësishëm sa sot. Si mësuesit/edukatorët ashtu dhe studentët, pavarësisht nga niveli apo lloji i shkollës lundrojnë në një mjedis gjithnjë e më kompleks në internet, ku ka më shumë se kurrë më parë gjëra për të lexuar, dëgjuar dhe parë.

Kjo ofron mundësi të paprecedentë për të gjetur informacion dhe për të komunikuar me të tjerët, si brenda ashtu dhe jashtë mjedisit shkollor. Gjithnjë e më shumë, bota digjitale po shkon drejt qendrës së nxënies dhe mësimdhënies. Ndërsa dikur kishte vetëm tekste shkollore dhe burime të shtypura, dhe mësimi ishte relativisht vendor, sot duket sikur e kemi botën në majë të gishtave.

Si mësues dhe edukatorë, ju jeni në një pozicion të rëndësishëm për të ndihmuar të rinjtë të fitojnë kompetencat që u nevojiten për t'u bërë nxënës gjatë gjithë jetës në një botë gjithnjë e më digjitale. Fitimi i kompetencave digjitale ofron një pasaportë për mundësi të pashembullta të nxënies. Teknologjitë digjitale do të ndikojnë në të gjitha fushat lëndore dhe në një numër në rritje iniciativash profesionale dhe private. Zotërimi i aftësive dhe kompetencave digjitale do t'i ndihmojë të rinjtë në klasat tuaja të bëhen qytetarë aktivë dhe të fuqizuar në shekullin e 21-të. Këto janë kompetenca të mësuara dhe këta udhëzues synojnë t'ju ndihmojnë t'i mbështesni studentët tuaj në këtë rrugëtim.

Informacioni që vjen në klasat tuaja dhe në shtëpitë e studentëve tuaj buron nga një larmi e madhe autorësh dhe mediesh, secili me këndvështrimet e veta dhe në disa raste, me agjenda përkatëse. Ndryshimi i medias dhe peizazhit të informacionit ka krijuar nevojën që studentët të kenë qasje më të mirë, ta menaxhojnë, kuptojnë, integrojnë, komunikojnë,

vlerësojnë, krijojnë dhe shpërndajnë informacionin në mënyrë të sigurt dhe të përgjegjshme, duke përdorur teknologjitë digjitale. Këto udhëzime u referohen këtyre aftësive si "edukim digjital". Një detyrë e rëndësishme për ju si mësues/edukatorë është që ta lehtësoni këtë proces.

Ndërsa mundësitë që lidhen me botën digjitale gjithnjë e më shumë janë të mëdha, këto zhvillime të reja paraqesin edhe shumë sfida dhe rreziqe. Informacionet e pasakta, të përhapura qëllimisht ose pa qëllim për të shkaktuar dëme, gjatë pandemisë COVID-19 dhe pushtimit rus të Ukrainës në shkurt 2022 na kujtuan se sa të cenueshme mund të jenë demokracitë në epokën digjitale. Demokracitë e shëndetshme varen nga diskutimi i hapur, pjesëmarrja publike dhe nga një sistem kontrollesh dhe balancash. Demokracia mund të minohet kur burimet e informacionit rrezikohen nga **informimi qëllimqëq**, keqinformimi dhe dezinformimi. Në këto udhëzime, fokusohemi veçanërisht te dezinformimi, duke iu referuar informacioneve të verifikueshme si të rreme apo mashtruese që krijohen, paraqiten dhe shpërndahen për përfitime ekonomike ose për të mashtruar qëllimisht publikun dhe që mund të shkaktojnë dëm publik. Megjithatë, shumë nga sugjerimet për t'i ndihmuar studentët tuaj të kuptojnë fenomenin e dezinformimit dhe dinamikën që e rrethon atë, janë njësoj të zbatueshme edhe për trajtimin e keqinformimit.

¹ Kemi përdorur termin "student" në udhëzime për t'iu referuar si nxënësve ashtu dhe studentëve, si në nivelin e arsimit fillor ashtu edhe në atë të mesëm.

2. Përdorimi i udhëzimeve në arsim dhe trajnim

Këto udhëzime ofrojnë këshilla konkrete dhe praktike për mësuesit/edukatorët. Duke pasur parasysh këtë, ato nuk ofrojnë receta apo aksioma, por synojnë të ofrojnë mbështetje praktike për mësimdhënien në klasa dhe në mjedise të ngjashme arsimore.

Pavarësisht nëse kërkon shpjegime të qarta të koncepteve teknike, ushtrime në klasë për verifikimin e fakteve, si të inkurajoni zakone “të mira” në internet apo mënyra për të vlerësuar nxënësit tuaj, këtu do të ketë diçka për ju.

Ofrimi i udhëzimeve për promovimin e edukimit digjital dhe trajtimin e dezinformimit nuk është gjithmonë një detyrë e lehtë, për shkak të natyrës së teknologjisë që ndryshon me shpejtësi dhe mundësive në zhvillim të komunikimit digjital dhe medieve. Këto udhëzime nuk ofrojnë zgjidhje për të gjitha çështjet me të cilat mund të përballeni në klasë, por fokusohen te kontributi për objektivat e mëposhtëm në arsim dhe trajnim:

1. Ofrimi i opinionëve dhe njohurive të dobishme mbi dinamikën dhe shfaqjet e dezinformimit, si dhe karakteristikat përcaktuese të informacionit të besueshëm.
2. Nxitja e të kuptuarit se si mund të arrihet edukimi digjital.

3. Shkëmbimi i informacionit se si të përdoren teknologjitë digjitale në mënyrë kritike dhe të përgjegjshme.
4. Ofrimi i njohurive se si mund të vlerësohen studentët në lidhje me kompetencat e tyre në fushën e edukimit digjital.

Për arritjen e këtyre objektivave, struktura e seksioneve vijuese të udhëzimeve është si më poshtë:

Seksioni 4 “Përkufizimet e termave kyçe për këto udhëzime” ofron një listë përkufizimesh të koncepteve kryesore në lidhje me edukimin digjital dhe dezinformimin.

Seksioni 5 “Krijimi i mjedisit” jep udhëzime se si t’i bëjmë klasat dhe shkollat më të favorshme për trajtimin e dezinformimit dhe edukimit digjital. Një udhëzim i tillë, i bazuar në kërkime të përditësuara dhe në komentet e mësuesve/edukatorëve, ka të bëjë, për shembull, me rolin e mësuesve/edukatorëve dhe studentëve, krijimin e një mjedisi të sigurt dhe tërheqës të të nxënësit etj.

A është i saktë ky informacion?

² Vini re se këtyre udhëzimeve u parapriu një raport (shtu tejlidhje) i shkruar nga i njëjti ekip ekspertësh, që ofroi kornizën për to. Raporti përmban një numër të madh tejlidhjesh dhe referencash për lexuesit e interesuar. Në këto udhëzime kemi përfshirë vetëm tejlidhje që janë në të gjitha gjuhët e BE-së dhe referenca nëse paraqiten imazhe dhe instrumente ekzistuese.

Seksioni 6 “Ngritja e kompetencave të edukimit digjital në klasë dhe shkollë: si të bëhemi qytetarë digjitalë” shqyrton barrierat dhe sfidat specifike, objektivat e të nxëniet dhe praktikatat frymëzuese që lidhen me këto tema. Udhëzimi i dhënë këtu shqyrton se si të promovohet në mënyrë efektive edukimi digjital.

Seksioni 7 “Dezinformimi: Për çfarë bëhet fjalë?” shqyrton dimensionet e ndryshme të dezinformimit dhe jep udhëzim se si t'i trajtojmë ato sa më mirë.

Seksioni 8 “Vlerësimi i edukimit digjital në shkollë dhe në klasë: udhëzime konkrete për mësuesit dhe edukatorët”, trajton pyetjet që sigurisht janë në mendjen e gjithë mësuesve/edukatorëve: si të vlerësohen studentët. Ofrohen udhëzime se si mund të vlerësohet edukimi digjital te studentët dhe mënyrat për të vlerësuar nismat e edukimit digjital që mund të përdorë shkolla juaja.

Gjatë këtyre udhëzimeve do të hasni kuti me ngjyra. Ato janë krijuar për për t'ju lehtësuar leximin. Ka kuti **të gjelbra** me këshilla praktike për mësimdhënien dhe të nxëniet, kuti **blu** me plane aktivitetesh për mësimdhënien tuaj, kuti **të kuqe** me shënime paralajmëruese dhe kuti **portokalli** që ofrojnë njohuri të tjera të dobishme. Vini re se shënimet paralajmëruese nuk nënkuptojnë se ne sugjerojmë shmangien e temave të caktuara, por se disa tema mund të jenë më sfiduese dhe kërkojnë më shumë përgatitje për mësimdhënien.

Për kë janë udhëzimet?

Udhëzimet janë të destinuara për një sërë mësuesish dhe edukatorësh. Ato janë të destinuara kryesisht për mësuesit/edukatorët e shkollave fillore dhe të mesme. Aty ku është e mundur, udhëzimet bëjnë dallime në lidhje me këshillat që jepen. Në shumë raste mund t'ju duhet t'i përshtatni udhëzimet me rrethanat tuaja personale. Ne përdorim termat “edukatorë” dhe “klasë” në një kuptim të gjerë. Disa nga përmbajtjet mund të jenë gjithashtu të dobishme për prindërit dhe/ose anëtarët e komunitetit, si dhe mund të zbatohen për të nxëniet që zhvillohet si në mjedise joformale ashtu edhe në ato informale.

Udhëzimet janë hartuar me mendimin se mund të përdoren nga ju në rrethanat tuaja personale, por edhe se puna me kolegët dhe personelin tjetër të shkollës si psikologët, bibliotekarët dhe punonjësit socialë të shkollës mund të jetë shpërblyese dhe t'i japë punës suaj më shumë ndikim. Përfshirja e udhëheqjes së shkollës, prindërve, profesionistëve të medias, shoqërisë civile dhe komunitetit, gjithashtu mund ta pasurojë atë që ndodh në shkollë. Udhëzimet u referohen qasjeve të tilla në shumë vende.

Në fund, shpresojmë që këto udhëzime do të jenë të dobishme dhe do t'ju shërbejnë për t'ju mbështetur në punën tuaj të përditshme, duke ndihmuar për edukimin e një brezi të ri qytetarësh evropianë digjitalë të informuar, të fuqizuar dhe të angazhuar.

3. Përkufizimet e termave kyçe për këto udhëzime

Shumë shprehje janë përdorur për të përshkruar atë çka njerëzit ndeshin në internet. Mund të jetë e dobishme të ndalemi dhe të shohim disa nga këto shprehje dhe kuptimin e tyre. Për mësuesit në klasë, mund të jetë e dobishme në diskutimet me kolegët, studentët dhe komunitetin. Përkufizimet e mëposhtme janë marrë kryesisht nga dokumentet dhe kornizat e politikave ndërkombëtare, por janë shkurtuar për qëllime leximi.

Algoritmet: në lidhje me platformat digjitale, algoritmet janë mjete që zgjedhin se çfarë përmbajtje shfaqet për përdoruesit bazuar te rëndësia dhe preferencat.

Inteligjenca artificiale (sistemet): softuerë në kompjuterë apo makineri që janë programuar për të kryer detyra që zakonisht kërkojnë inteligjencë njerëzore, p.sh., të mësuarit ose arsyetimi.

Bot: një program kompjuterik autonom në internet që ndërvepron me përdoruesit dhe angazhohet me detyra të paracaktuara.

Cheapfakes: media të ndryshuara që janë ndryshuar përmes teknologjisë konvencionale dhe jo të kushtueshme (p.sh., ndërrimi i imazhit të fytyrës).

Gazetaria qytetare: gazetari që bëhet nga njerëz që nuk janë gazetarë profesionistë, por që shpërndajnë informacione duke përdorur faqe interneti, blogje dhe mediet sociale.

Karremat digjitale (clickbait): përmbajtje, qëllimi kryesor i së cilës është të tërheqë vëmendjen dhe të inkurajojë vizitorët të klikojnë një lidhje në një faqe të caktuar në internet.

Demaskimi (Debunking): një aktivitet që zhvillohet pasi është krijuar dhe përhapur dezinformimi. Ai synon të korrigjojë informacionin e paraqitur tashmë dhe i referohet qëllimit për të sqaruar informacionin kryesisht të rremë të paraqitur.

Deepfakes: imazhe, video ose regjistrime audio të krijuara nga Inteligjenca Artificiale, të njerëzve ose ngjarjeve që nuk kanë ndodhur në të vërtetë dhe që shpesh është e pamundur të dallohen nga ato reale. Ato janë më të sofistikuar se cheapfakes.

Qytetaria digjitale: aftësia për të marrë pjesë aktivisht, në mënyrë të vazhdueshme dhe me përgjegjësi, në mjediset digjitale (vendore, kombëtare, globale, në internet) në të gjitha nivelet (politike, ekonomike, sociale, kulturore dhe ndërkulturore).

Gjurmë digjitale: gjurmë të dhënash të lëna nga individët që përdorin internetin, përfshirë faqet e internetit të vizituara, emailt e dërguara dhe informacione të tjera të ndara. Një gjurmë digjitale mund të përdoret për të gjurmuar aktivitetet në internet dhe pajisjet e një individi.

Edukimi digjital (Digital literacy): aftësia për t'iu qasur, menaxhuar, kuptuar, integruar, komunikuar, vlerësuar, krijuar dhe shpërndarë informacionin në mënyrë të sigurt dhe të përshtatshme përmes teknologjive digjitale. Përfshin kompetenca të cilave u referohemi gjerësisht si njohuri të informacionit dhe njohuri të medias, njohuri kompjuterike dhe TIK. Edukimi digjital përfshin një dimension të angazhimit aktiv dhe qytetar me botën digjitale dhe promovon qytetarinë aktive.

Pedagogjia digjitale (Digital pedagogy): përdorimi i mjeteve inovative digjitale dhe qasjeve konceptuale. Synon të mbështesë të nxëniet e përshtatur dhe të personalizuar, si dhe të kontribuojë për hartimin e mënyrave të reja krijuese të të nxëniet, pasurimin e përvojave dhe përmirësimin e rezultateve të të nxëniet. Është vënë re se pedagogjia digjitale vlerëson edukimin e hapur, duke përfshirë burimet e hapura arsimore.

Dezinformimi: informacion i verifikueshëm si i rremë ose mashtrues që krijohet, paraqitet dhe shpërndahet për përfitime ekonomike ose për të mashtruar qëllimisht publikun. Mund të shkaktojë dëm publik.

Dhomat jehonë (Echo chambers): mjedise në të cilat opinioni, prireja politike ose besimi i përdoruesve për një temë përforcohet për shkak të ndërveprimeve të përsëritura me bashkëmoshatarët ose burimet që kanë besime dhe ideologji të ngjashme.

Verifikimi i fakteve (Fact checking): procesi i verifikimit nëse informacioni është i vërtetë apo i rremë.

Flluska e filtrimit (Filter bubble): një situatë në të cilën njerëzit dëgjojnë ose shohin vetëm lajme dhe informacione që mbështesin besimet dhe preferencat e tyre ekzistuese. Ky efekt mund të rritet në internet në varësi të personave ose faqeve të cilat përdoruesit zgjedhin të ndjekin ose me të cilat lidhen, si dhe nga algoritmet që shfaqin përmbajtje bazuar te sjelljet, preferencat dhe cilësimet e kaluara në internet.

Informimi qëllimqë: informacion faktikisht i saktë që përdoret në mënyrë të dëmshme.

Njohuritë e medias dhe informacionit: aftësia për të kuptuar informacionin për të mirën publike; aftësia për t'u angazhuar në mënyrë kritike me informacionin, median dhe komunikimin digjital për pjesëmarrje për qëllimet e zhvillimit të qëndrueshëm; si dhe aftësia për të kërkuar dhe

për të gëzuar përfitimet e plota nga të drejtat themelore të njeriut.

Njohuritë e medias (Media literacy): aftësia për të hyrë në media, për të kuptuar dhe vlerësuar në mënyrë kritike aspekte të ndryshme të medias dhe konteksteve mediatike, si dhe për të krijuar komunikime në një sërë kontekstesh.

Meme: një imazh, video, pjesë teksti, etj., me natyrë humoristike që kopjohet dhe përhapet me shpejtësi nga përdoruesit e internetit, shpesh me ndryshime të vogla.

Keqinformimi: informacion i rremë i verifikueshëm që përhapet pa synimin për të mashtruar, dhe shpesh ndahet sepse përdoruesi beson se është i vërtetë.

Phishing: një sulm që synon të vjedhë paratë ose identitetin e një personi, duke e bërë dikë të zbulojë informacione personale - si numrat e kartave

të kreditit, informacionet bankare ose fjalëkalimet - në faqe interneti që pretendojnë të jenë legjitime.

Para-demaskimi (Prebunking): përgënjeshtrimi i një argumenti bindës para se argumenti të shpërndahet.

Burimi: vendi i fillimit ose origjina e një informacioni.

Troll: një person që qëllimisht përpiqet të ofendojë ose sulmojë drejtpërdrejt njerëzit duke postuar komente nënçmuese. Fermat e trollëve ose fabrikat e trollëve janë një grup i institucionalizuar i trollëve të internetit që kërkon të ndërhyjë në opinionet politike dhe në vendimmarrje.

Verifikimi: procesi që vërteton nëse një sajt, adresë, llogari apo informacion është autentik dhe real.

4. Krijimi i mjedisit

Ky seksion ofron udhëzime se si të krijohet një mjedis mësimor i favorshëm për t'i ndihmuar studentët të fitojnë njohuri digjitale dhe i ndihmon ata të zhvillojnë kompetencat e nevojshme për t'u bërë elastikë ndaj keqinformimit, malinformimit dhe veçanërisht dezinformimit.

Ai u drejtohet mësuesve dhe edukatorëve në përgjithësi dhe përfshin nivele të ndryshme shkollore (për shembull, shkollat fillore dhe të mesme). Këtu do të gjeni këshilla dhe udhëzime se si të kapërceni sfidat e mundshme me të cilat mund të përballeni si mësues/edukator, si dhe plane të ndryshme aktiviteteve që mund të jenë frymëzuese për mësimdhënien tuaj. Këshillat e ofruara kanë të bëjnë me tre momente të ciklit arsimor: **para, gjatë dhe pas aktiviteteve në klasë.**

Mësimdhënia dhe të nxëniet në mjedisin digjital të shkollës

Para së gjithash, është e rëndësishme të theksohet se nuk ka nevojë të jeni guru të teknologjisë për t'i ndihmuar studentët të fitojnë njohuri digjitale. Pavarësisht nga teknologjia e disponueshme në klasën tuaj, ju mund t'i angazhoni studentët në debatin më të gjerë rreth mundësive dhe rreziqeve të shumta që lidhen me universin digjital, si dhe rreth dobisë së vlerësimit të besueshmërisë së informacionit që ata hasin.

Si për çdo mësimdhënie efektive, është e rëndësishme të krijohet një vend i sigurt për studentët që të shprehin mendimet e tyre dhe të përfshihen në të mësuarit aktiv. Studentët e vlerësojnë kur shihen dhe dëgohen, si nga bashkëmohatarët ashtu dhe nga mësuesit e tyre, si dhe vlerësojnë fuqizimin për t'u bërë më të arsimuar në një botë digjitale, të cilën tashmë mund ta njohin mjaft mirë. Kjo botë digjitale u jep potencialisht studentëve mundësinë për qasje në shumë informacione, për të dëgjuar mendime të shumta mbi një temë dhe për të komunikuar përtej barrierave gjeografike, gjuhësore, kulturore dhe fetare. Megjithatë, atyre më së shumti u mungojnë kompetencat dhe mençuria për të përfituar plotësisht nga ajo që ofrohet, si dhe për të identifikuar kërcënimet e mundshme.

Ju padyshim keni një repertor qasjesh që i përdorni kur punoni me studentët për çështje të vështira dhe ndonjëherë të diskutueshme. **Kutia 1** më poshtë paraqet disa qasje edukative të cilat mund ose mund të mos i njihni. Është parë se ato janë të dobishme në fushën e edukimit digjital.

Kutia 1: Mësimdhënia dhe të nxëniet në mjedisin shkollor digjital – disa qasje të dobishme

Qasjet e mëposhtme të mësimdhënies dhe të nxëniet janë të përcaktuara mirë dhe mund të shërbejnë si frymëzim për punën tuaj.

Programi mësimor spiral. Çdo lëndë, duke përfshirë edukimin digjital, mund të mësohet në çdo moshë shkollore, me kusht që çdo herë të adoptohet qasja e duhur e mësimdhënies. Kjo është një qasje në të cilën konceptet kryesore paraqiten në mënyrë të përsëritur gjatë gjithë procesit mësimor, por me shtresa të thelluara kompleksiteti ose me përdorime të ndryshme. Një qasje e tillë lejon prezantimin e hershëm të koncepteve tradicionalisht të rezervuara për më vonë.

Klasë e përmbytur. Strategjia e kombinuar e të nxëniet, e udhëhequr nga bashkëmohatarët, që rrit angazhimin dhe të mësuarit e studentëve përmes përdorimit të medieeve, brenda dhe jashtë klasës. Studentët shpesh përfundojnë leximet në shtëpi dhe bëjnë punë për zgjidhjen e problemeve në klasë.

Mësimdhënie e përzier. Pandemia Covid-19 ishte një moment vendimtar për kalimin në mësimin në distancë. Të mësuarit e përzier ka potencialin për të kombinuar në mënyrë efektive mësimdhënien ballë për ballë dhe online në një përvojë kohezive.

Të mësuarit duke bërë. Në arsim, kjo është një qasje e bazuar në idenë se mësojmë më shumë kur në fakt "bëjmë" aktivitetin.

Mësimi i bazuar te loja dhe shndërrimi në lojë. Qasje të tilla kanë të bëjnë me aplikimin e strategjive të lojërave (shndërrimi në lojë) ose përdorimin e lojërave online dhe offline (të mësuarit e bazuar në lojë) për të përmirësuar të nxëniet dhe për ta bërë më tërheqës për individët. Lojërat edukative për të rritur ndërgjegjësimin mbi paragjykimet mediatike janë një nga shembujt.

Mjetet digjitale zakonisht u ofrojnë studentëve një shkallë relativisht të madhe lirie kur, për shembull, përdorin pajisje digjitale për të hyrë në aplikacione, për të komunikuar në mediet sociale ose për të shfletuar internetin. Duke pasur parasysh këtë liri, është gjithashtu e mundur që studentët të kenë qasje në një sasi të madhe informacioni, nga çka përfiton arsimimi i tyre. Kjo mund të çojë gjithashtu në përfshirjen e tyre në sjellje digjitale të pavend, të papërshtatshme dhe potencialisht të rrezikshme. Një sfidë kryesore për ju si mësues/edukatorë është që t'i ndihmoni studentët të largohen nga sjelljet e dëmshme në internet dhe t'i ndihmoni ata të fitojnë vetëdijen dhe aftësitë për ta bërë këtë në mënyrë të pavarur.

Vëmendje e veçantë duhet t'i kushtohet diversitetit në klasë, në lidhje me prejardhjen, opinionet dhe botëkuptimet e studentëve. Kjo do të thotë t'u ofrohen paraprakisht studentëve disa njohuri mbi temën e mundësive dhe kërcënimeve digjitale, si dhe të vendosen rregulla bazë për diskutim (për shembull, jo sulme personale dhe "zotërim opinionesh" duke përdorur formën "Unë"). Është e dobishme të keni një ide se çfarë mendojnë studentët tuaj (dhe grupi i bashkëmoshatarëve të tyre) për çështje të caktuara përpara se t'i trajtoni ato në klasë, duke mbajtur parasysh se mendimet mund të ndryshojnë dhe të jenë të shumëllojshme në natyrë. Është gjithashtu e dobishme nëse mund të kuptoni burimet e lajmeve dhe informacionit që ata përdorin dhe çfarë media sociale përdorin. Cilat media dhe platforma online përdorin studentët dhe çfarë mendojnë për to? Mund të duhen disa përpjekje për ta marrë këtë informacion dhe ndonjëherë përgjigjet duhet të jenë anonime. Është po ashtu e dobishme të vlerësohet se deri në çfarë mase studentët i kuptojnë tashmë çështje të tilla si cilësimet e privatësisë, rregullat dhe rregulloret e komunitetit digjital, çfarë është e ligjshme dhe e paligjshme, etj. (shih gjithashtu seksionin 8).

Duke pasur parasysh mundësinë që studentët të ndeshen me informacione të rreme dhe potencialisht të dëmshme në internet, është mirë që të jeni të përgatitur për t'u përfshirë në një bisedë me ta për informacione që mund të jenë potencialisht të diskutueshme për ta, bashkëmoshatarët ose komunitetin e tyre. Kjo nënkupton përgatitjen për t'u përballur me emocione dhe sjellje irracionale. Mund të jetë gjithashtu një ide e mirë që fillimisht të bëni një diskutim më të përgjithshëm me studentët rreth asaj që kanë parë në media kohët e fundit dhe që mund të jetë e diskutueshme.

Mendoni...

- T'i bëni studentët të përdorin rregullisht mjete digjitale si pjesë e mësimit të tyre për një sërë qëllimesh.
- Ta kufizoni kohën e ligjërimit dhe të përdorni metoda më ndërvepruese si metoda Sokratike e të mësuarit, të nxëniet e bazuar te pyetjet dhe problemet, si dhe metodologji të ndryshme bashkëpunuese të të nxëniet.
- T'i merrni seriozisht shqetësimet dhe kërkesat e të gjithë studentëve, duke u kujdesur që të respektohen pikëpamjet e tyre.

- Për nevojat e veçanta, shqetësimet, pikat e forta dhe të dobëta të një grupi studentësh me të cilët planifikoni të punoni dhe përdorini këto si pikënisje për mësimin.
- Të mbështeteni te diversiteti në grup, si në aspektin e prejardhjes ashtu edhe të opinioneve. Kjo do të jetë pasuruese. Zgjidhni metoda pune që e nxjerrin në pah këtë diversitet.
- Të diskutoni me studentët për privatësinë dhe sigurohuni që ata ta kuptojnë çfarë është dhe si ta mbrojnë atë. Çështjet e privatësisë luajnë një rol të rëndësishëm në diskutimet rreth edukimit digjital.
- Që studentët do të kenë nevojë për ndihmën tuaj për të gjetur informacion të besueshëm në internet, por edhe për t'i fituar vetë këto aftësi.
- Që të rinjtë mësojnë shumë nga njëri-tjetri. Strategjitë e të mësuarit nga bashkëmoshatarët mund të jenë efektive në të gjithë spektrin arsimor, edhe kur përdoren teknologjitë digjitale. Kjo nënkupton që ju, si mësues, të ndërmerri një rol më lehtësues. Të mësuarit nga bashkëmoshatarët kërkon drejtimin tuaj si mësues.
- Që të rinjtë i mësojnë shumë nga zakonet e tyre në internet që në moshë të vogël dhe në mjedisin e shtëpisë.
- Të përdorni ngjarjet aktuale vendore ose botërore si nxitës për aktivitete. Zakonisht, sa më i menjëhershëm të jetë informacioni, aq më të interesuar dhe të motivuar do të jenë studentët.
- Si të zgjidhni kontekstin, kornizën dhe qasjen e duhur për klasën tuaj dhe kornizën e temës. Sa të motivuar janë paraprakisht studentët tuaj? Disa adoleshentë hezitojnë të përfshihen në diskutime rreth çështjeve të diskutueshme sociale dhe politike.
- Rregullat më të përshtatshme për çdo klasë. Ajo që funksionon për një grup nuk funksionon për një tjetër. Hartojini rregullat së bashku me studentët, nëse mundeni. Kjo u jep atyre përgjegjësi.
- Ndarjen dhe diskutimin e ideve tuaja me mësues/edukatorë të tjerë.

⁴ Shembujt përfshijnë: 'Unë mendoj se...', 'Unë besoj se...', 'Ndiej se...', 'Jam dakord se...'

Udhëzime dhe këshilla – para, gjatë dhe pas aktiviteteve të shkollës dhe klasës

Për të promovuar përvoja pozitive të të nxënës dhe për t'u mbrojtur ndaj rezultateve të paplanifikuara, si konflikti dhe polarizimi gjatë mësimdhënies në edukimin digjital dhe qëndrueshmërinë ndaj dezinformimit, mund të jetë e dobishme të merren parasysh sa vijon para, gjatë dhe pas leksioneve.

Këshilla 1 Përfshirja e studentëve

Nëse ka disa studentë që mund të jenë të vështirë për t'u menaxhuar, merrni parasysh përfshirjen e tyre në përgatitjen e aktiviteteve dhe jepuni disa detyra ose përgjegjësi. Mund t'ju befasojnë për mirë.

Këshilla 2 Përfshirja e prindërve

Përfshirja e prindërve është shumë e ndryshueshme. Një moment i mirë për të komunikuar me ta mund të jetë takimi i parë gjatë vitit me mësues/edukator-prind, ku pjesëmarrja është shpesh e lartë. Nëse ka rezistencë nga prindërit, është e rëndësishme të keni aleatë në shkollë, siç është drejtori i shkollës.

Shënim paralajmërues: Çështje të diskutueshme

Çështjet e diskutueshme shpesh janë shumë të dobishme për t'u trajtuar me studentët, veçanërisht kur i referohen dezinformimit, por mund të duhet kohë dhe kujdes shtesë. Disa shembuj përfshijnë:

- COVID-19 dhe vaksinat
- Pushtimi rus i Ukrainës
- Histori të kaluara dhe të tashme të padrejtësive
- Krimi dhe ndëshkimi
- Çështje të lidhura me gjininë dhe diversitetin seksual
- Migrimi, pakicat, racizmi dhe feja
- Ndryshimet klimatike dhe ngrohja globale
- Kolonializmi, skllavëria, antisemitizmi, mohimi i Holokaustit
- Tema të ndjeshme kombëtare

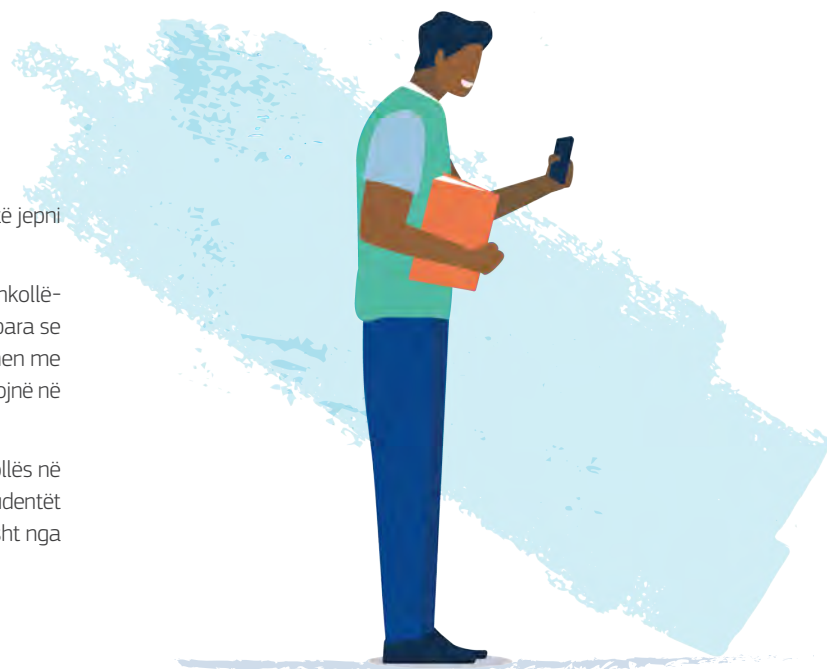

Para aktiviteteve

Përfshirja e palëve të interesuara në shkollë

Mendoni...

- T'i diskutoni planet tuaja me drejtorinë e shkollës përpara se të jepni mësim për një temë të ndjeshme apo të diskutueshme.
- Të komunikoni me prindërit përmes kanaleve të krijuara shkollë-prindër dhe, kur është e mundur, të koordinoni përpjekjet përpara se të diskutoni çështje politike ose çështje të ndjeshme që lidhen me botën online, të cilat në mënyrë të pashmangshme mund të çojnë në diskutime në shtëpitë e studentëve (shih Këshillën 2).
- Të koordinoheni me psikologun ose punonjës social të shkollës në rast se nevojitet mbështetje e specializuar (p.sh., në rast se studentët ofendojnë njëri-tjetrin ose ndihen të shqetësuar emocionalisht nga një temë).

Njihuni me fushën e lojës së edukimit digjital

Një pikënisje e mirë është të fitoni njohuri mbi zakonet mediatike të komunitetit në të cilin operon shkolla. Kjo mund të ofrojë mundësi për t'u mbështetur mbi modele tashmë ekzistuese. Kjo mund të bëhet duke marrë pjesë dhe duke komunikuar në veprimtaritë shkollë-komunitet, duke monitoruar mediet vendore dhe media të tjera të njohura, si dhe përmes diskutimeve me kolegët, prindërit dhe studentët. Disa nënshtrës të komuniteteve mund të kenë opinione radikale (në grup) që mund të shprehen papritur në klasë. Është mirë të jeni të vetëdijshëm për këto ndjeshmëri.

Ndonëse fusha e arsimit digjital është mjaft e re, ka shumë nisma të ndodhura vitet e fundit që mund të jenë në dobi të mësimdhënies tuaj dhe mund të pasurojnë procesin e të nxënës nga ana e studentëve. Për shembull:

- Ekzistojnë rrjete ndërkombëtare të mësuesve dhe edukatorëve që janë të interesuar dhe me përvojë në mësimdhënie në edukim digjital dhe trajtimin e dezinformimit. Zakonisht janë falas, vetëm me një klikim.
- Organizatat ndërkombëtare si Komisioni Evropian, UNESCO, OECD, Këshilli i Evropës, Unioni Ndërkombëtar i Telekomunikacionit (ITU), UNICEF dhe Unionet e Medias kanë zhvilluar burime, rrjete dhe udhëzime që mund ta pasurojnë punën tuaj.
- Nisma të ndryshme kombëtare dhe vendore përfshijnë gazetarë profesionistë dhe organizata gazetarësh. Mund të jenë të përfshirë edhe disa gazetarë vendas. Referencat për shumë prej tyre mund të gjenden në raportin - veçanërisht te shtojcat - që u hartua për të plotësuar këto udhëzime (link to the report to be added).
- Mund të përfitoni duke parë se si qeveria juaj vendore apo kombëtare mund të mbështesë edukimin digjital të studentëve, si dhe përpjekjet dhe programet e organizatave të shoqërisë civile.
- Bibliotekat vendore janë bërë aktive në këtë fushë dhe mund të ndihmojnë për t'i çuar aktivitetet te komuniteti.

Kutia 2 Përfshirja e aktorëve të jashtëm, si gazetarët profesionistë, OJQ-të, akademikët dhe platformat – përfitimet dhe disavantazhet/risqet e mundshme për shkollat dhe mësuesit/edukatorët

Nuk keni pse të jepni mësim vetëm për edukimin digjital. Mund të integroni në mësimdhënie programe virtuale dhe/ose fizike të palëve të treta (p.sh., nga shoqëria civile).

Përfitimet e mundshme

- Persona nga jashtë mund të sjellin njohuri dhe ekspertizë shtesë
- Persona nga jashtë u ofrojnë mundësi mësuesve dhe edukatorëve që të ndërtojnë rrjete me ekspertë
- Personat nga jashtë shpesh kanë fituar përvojë të gjerë duke punuar me shkollat
- Personat nga jashtë sjellin përvojë praktike dhe të bazuar në dëshmi nga terreni
- Akademikët/universitetet kanë përvojë në vlerësimin e "asaj që funksionon" dhe "pse"
- Sjellja e personave nga jashtë mund të jetë emocionuese për studentët

Disavantazhet ose rreziqet e mundshme

- Çështje administrative shtesë, p.sh., në lidhje me logjistikën dhe pëlqimin e nevojshëm nga drejtoria e shkollës dhe të tjerë
- Mund të kufizohet fleksibiliteti i planifikimit
- Mund të shkaktojë kosto ekonomike
- Palët e treta mund të përpiqen të promovojnë interesa komerciale, të mbledhjes së të dhënave ose politike

Ju mund të hyni gjithashtu në internet dhe të zbuloni se cilat organizata kanë zhvilluar burime për shkollat dhe mësimdhënien.

Mendoni:

- Lidhjen e aktiviteteve të shkollës me rrjetet dhe ngjarjet kryesore ndërkombëtare dhe kombëtare. Në nivel ndërkombëtar, kjo mund të përfshijë Ditën e Internetit të Sigurt (çdo shkurt), Ditën Ndërkombëtare të Verifikimit të Fakteve (2 prill) ose fushata ndërgjegjësimi (Java Evropiane e Edukimit Mediatik, Java Globale e UNESCO-s për Median dhe Njohuritë e Informacionit). Rrjeti eTwinning në mbarë Evropën gjithashtu u mundëson mësuesve/edukatorëve dhe shkollave të lidhen me të tjerë në Evropë. Tema vjetore në vitin 2021 ishte "Njohuritë mediatike dhe dezinformimi", e cila u pasua me një konferencë të madhe dhe një libër eTwinning me praktika të mira mbi këtë temë.
- Kërkimin e fondeve vendore, kombëtare dhe/ose ndërkombëtare për nismat tuaja. Në nivel evropian, kjo përfshin Programin Erasmus + dhe Korpusin Evropian të Solidaritetit.

Këshilla 3 Trajtimi i çështjeve të diskutueshme

Trajtimi i çështjeve të diskutueshme mund ta pasurojë të nxënit dhe të promovojë të menduarit kritik. Cilat tema ju duken më të diskutueshme për t'i dhënë si mësim në klasën tuaj? Po kolegët tuaj? Cilat janë përvojat e tyre me mësimdhënien mbi çështjet e diskutueshme? A mund t'i ndani burimet e dobishme me njëritjetrin? A mund të zgjerohen aktivitetet në mënyrë bashkëpunuese për të gjitha lëndët shkollore? A mund të ftohen "ekspertë" për të bërë prezantime në klasë ose në mbledhje (qoftë personalisht ose në distancë)?

Ju mund të gjykoni më së miri nëse duhet t'i mbani diskutimet në klasë në nivel të lehtë apo t'i angazhoni studentët në një nivel më të thellë. Kjo do të varet edhe nga moshja e studentëve dhe përvoja juaj e mëparshme me trajtimin e çështjeve të diskutueshme.

Kur flisni për çështje të diskutueshme, mund të jetë e dobishme të filloni me ato më pak të diskutueshme dhe gradualisht të kaloni drejt atyre që mund të jenë më të diskutueshme. Kjo do t'ju lejojë të shihni se si përgjigjen studentët dhe nëse janë të gatshëm dhe ndihen mirë që të diskutojnë çështje më të ndjeshme (shih gjithashtu Planin e aktivitetit 12 mbi Teoritë e konspiracionit).

Metodologjitë ndërvepruese mund të ndihmojnë për krijimin e një atmosfere nga e cila do të përfitojë klasa kur diskutohen çështje të diskutueshme. Metodologji të tilla përfshijnë diskutimin e heshtur, linjat e opinionit, aktivitetet e dëgjimit aktiv, diskutimet në grupe, udhëzimet komplekse, lojërat me role dhe mësimin bashkëpunues. Metodologji të tilla ndihmojnë edhe për përfshirjen e studentëve që përndryshe mund të mërzhiten ose të mos kenë interes.

Kultivimi i një atmosfere të pasur të nxënies në klasë**Mendoni...**

- Të ndërgjegjësoheni për sa vijon: motivime të mundshme psiko-sociale të studentëve për mospajtim, ndjeshmëri specifike të studentëve, ndjeshmëritë e komunitetit dhe polarizimi shoqëror; por edhe për qëndrimin, emocionet dhe ndjeshmëritë tuaja.
- Mbledhjen e ideve dhe opinioneve fillestare nga studentët përpara se të diskutohet për një temë. Kjo mund të bëhet në mënyrë anonime, nëse është e nevojshme.
- Nëse ka disa studentë që mund të jenë potencialisht të vështirë për t'u menaxhuar, përfshirja e tyre në përgatitjen e seancës dhe dhënia e detyrave specifike mund të jetë e dobishme.
- Ndërtimi i besimit në klasë. Besimi mund të jetë një faktor vendimtar që do t'u mundësojë studentëve (dhe mësuesit) të ndihen më mirë kur diskutojnë tema të ndjeshme dhe të diskutueshme. Disa studentë mund t'i konsiderojnë temat të përshtatshme vetëm për diskutime në grupe (studentësh) dhe nuk preferojnë t'i ndajnë. Besimi i ndërsjellë mund ta lehtësojë këtë.
- Zhvillimin e diskutimeve më delikate pas krijimit të një komuniteti në klasë. Temat e diskutueshme diskutohen më mirë në një mjedis të hapur ku studentët ndihen të sigurt, ku shihen dhe dëgjohen.
- Fillimisht më shumë ndërveprime sipas skenarit dhe më pas kalimi drejt ndërveprimeve jo shumë sipas skenarit, bazuar në rrjedhën dhe dinamikën e klasës.
- Fillimisht ndërveprime një-me-një (mësues-student; student-student), pastaj kaloni në ndërveprim brenda grupeve më të vogla dhe vetëm më pas kaloni drejt ndërveprimeve me gjithë klasën.
- Përdorimi i të mësuarit me në qendër studentin, duke u ofruar studentëve autonomi dhe pronësi të asaj që mësojnë.

Plani i aktivitetit 1 – Puna me dezinformimin

Në vijim është një aktivitet që mund të zhvillohet në një orë mësimi prej 45 minutash.

Fillimi (rreth 5 min).

Pyetini të gjithë studentët individualisht në fillim të mësimit se si ndihen atë ditë. Dëgjoni me kujdes përgjigjet e tyre. Reagoni ndaj përgjigjeve në mënyrë neutrale dhe thoni vetëm: "Faleminderit". Studentët e tjerë duhet të dëgjojnë në heshtje. Vendosni rendin sipas të cilit studentët pyeten në mënyrë të rastësishme.

Hyrja (rreth 5 min)

Jepni një mendim ose një përvojë personale në lidhje me dezinformimin, ose një lidhje me një lajm dezinformues. Pasojeni hyrjen tuaj të shkurtër me një pyetje në lidhje me dezinformimin, të tillë si: "Sa serioz mendoni se është ky dezinformim?" ose "Cili mendoni se është qëllimi i këtij rasti dezinformues?"

Diskutim i modeluar (rreth 25 min)

Shpërndani copa të vogla letre. Jepuni studentëve 90 sekonda për të formuluar një përgjigje të shkurtër për pyetjen tuaj. Informojini se do t'i lexojnë përgjigjet e tyre me zë të lartë. Pastaj zgjidhni në mënyrë të rastësishme çifte. Lëroni studentin e parë të çiftit t'i bëjë pyetjen studentit të dytë. Studenti i dytë lexon përgjigjen e tij/saj. Më pas ndërrojnë rolet. Vazhdoni të formoni çifte derisa të dëgjojnë të gjithë studentët. Nëse numri i studentëve është tek, përfshini veten në një çift. Nëse ka kohë shtesë, kërkonit reflektime.

Mbyllja (rreth 8 min)

Pyetini të gjithë studentët individualisht në fund të mësimit nëse kanë mësuar ndonjë gjë në mësim. Përdorni parimet e verifikimit.

Plani i aktivitetit 2 – Njohja me perspektivat e shumëfishta përmes burimeve të shumëfishta

Shënim: ky aktivitet do të zgjasë rreth 3x45 minuta

Mësimi 1: Gjeni një ngjarje në histori që mund të interpretohet në mënyra të ndryshme, në varësi të dy (ose më shumë) palëve të përfshira. Shembujt përfshijnë luftëra të ndryshme për pavarësi, Luftën Civile të SHBA-së, Luftën e Parë Botërore, konfliktin në Irlandën e Veriut, luftën në Ballkan në vitet 1990.

Njihini studentët me dy narrativa të shkurtra të veçanta (ose në mënyrë alternative kërkojuni të gjejnë dy narrativa të veçanta në internet) në lidhje me konfliktin. Kërkojuni secilit grup të gjejë 5-10 burime në internet që ofrojnë informacion në lidhje me konfliktin – nëse është e mundur, nga palë të ndryshme (mund të kenë nevojë për ndihmë). Kërkojuni që t'i paraqesin shkurtimisht këto burime para klasës. Krahasojini ato.

Paraqisni një pohim të tillë si: "Shkaku kryesor i konfliktit ishte dështimi nga ana e X-it për t'u njohur të drejta të plota njerëzore banorëve që jetonin në Y".

Mësimi 2: Krijohen dy grupe: ata që pajtohen me pohimin dhe ata që nuk pajtohen. Është më e lehtë të ndahet anëtarësimi në grup – gjysma bëhet grupi "Pajtohem" dhe gjysma "Nuk pajtohem".

Çdo student tani përdor 5-10 burimet që ka identifikuar në internet grupi i tyre për të zhvilluar dy argumente të forta në favor ose kundër pohimit. Studentët mbledhin prova dhe i shkruajnë. Fillimisht e bëjnë këtë si individë – gjysma e parë e orës së mësimit. Më pas punojnë në nëngrupe më të vogla që kanë të njëjtin mendim (përafërsisht 4-6 persona për grup) dhe ndajnë argumentet e tyre. Çdo nëngrup krijon një poster digjital me pesë argumentet kryesore.

Mësimi 3: Grupet përsosin posterat e tyre dhe ia prezantojnë klasës së gjerë. Të gjithë studentët vlerësojnë secilin nga argumentet e ndryshme (nga 1 në 10) dhe diskutojnë pse i vlerësuan argumentet në këtë mënyrë, veçanërisht bazuar në provat që gjetën në burime. Vlerësimi mund të bëhet edhe duke përdorur mjete online. Diskutoni në grupe të reja të vogla mbi dy anët e historisë dhe përpikuni të përcaktoni se si ta kuptoni më mirë çështjen e diskutueshme. Reflektoni nëse ka ndonjë mënyrë për të integruar argumentet dhe kundërargumentet? A ka ndonjë zgjidhje të mesme? A mund të arrijnë konsensus?

Në mënyrë alternative, mund të përdoren një sërë metodologjish për t'i shtyrë studentët të diskutojnë për këtë çështje – p.sh., shëtitje në galeri (virtuale), metoda sokratike, debati tradicional, grupimet, debati me pyetje të kryqëzuara dhe debati akademik.

Shënim: kjo qasje ka nevojë për shumë drejtim nga ana juaj si mësues/edukator.

Gjatë aktiviteteve

Mendoni....

- Aktivizimin dhe ruajtjen e një atmosfere të hapur, mbështetëse në klasë.
- Si i kornizoni çështjet. Kjo mund të ndodhë në mënyra të ndryshme, për t'i bërë ato të rëndësishme për studentët.
- Mbajtjen e një ditari personal se si reagojnë studentët ndaj mësimdhënies suaj për çështje sfiduese dhe të diskutueshme. Edhe ata mund të mbajnë ditarë të tillë me reflektimet e tyre.
- Monitorimin e reagimeve emocionale në klasë dhe mundësisht zbulimin e pikave të ndjeshme specifike të studentëve. Disa studentë mund të kenë mendime radikale që shprehen në mënyrë të papritur në klasë.
- Vëzhgimin e tendencave brenda dhe jashtë grupit. Të rinjtë dhe të rriturit ndonjëherë e shohin përdorimin e medieve digjitale nga njëri-tjetri si "të papërshtatshëm" dhe mund ta përdorin këtë si bazë për stereotipizim negativ të grupit tjetër.
- Monitorimin se deri në çfarë mase aktivitetet tuaja mund të forcojnë më tej dinamikën brenda grupit krahasuar me jashtë grupit, mes jush dhe studentëve, si dhe mes studentëve.
- Verifikimin me studentë individualë sa më shumë që të jetë e mundur, veçanërisht kur zhvillohen diskutime për çështje të diskutueshme dhe kur studentët shfaqin sjellje jo të përshtatshme.
- Dhënien e një shembulli. Nëse jeni të kënaqur me këtë, ndarja e disa shembujve personalë se si ju si person (ose mësues/ edukator) zhvillonin edukimin tuaj digjital dhe/ose jeni ekspozuar ndaj dezinformimit, mund t'i ftojë studentët të ndajnë përvojat e tyre.
- Vendosjen e një ekuilibri mes një klime të hapur në klasë dhe një hapësire të sigurt. Në një klimë të hapur në klasë, studentët mund të thonë atë që kanë në mendje dhe të ndajnë lirisht pikëpamjet dhe mendimet e tyre. Megjithatë, një individ ose një grup studentësh mund të ofendohet ose të shqetësohet nga vërejtjet e bëra nga të tjerët.
- Monitorimin e faktorëve të rrezikut. Rreziku i tjetërsimit të studentëve kur përballen me paragjykime, mite dhe paanësi. Mosmarrëveshjet mund të trajtohen me dialog, duke ndarë mendimet nga personi që i ka ato dhe duke futur në diskutim perspektiva të shumta të bazuara në fakte.

Pas aktiviteteve

Mendoni....

- Të zhvillonin një diskutim me studentët se çfarë kanë mësuar, çfarë u pëlqeu dhe çfarë nuk u pëlqeu.
- Krijimin e aktiviteteve të reja që bazohen tek ato të mëparshmet, duke i përfshirë aktivisht studentët në këtë proces.
- Nëse keni mbajtur një ditar se si reagojnë studentët ndaj leksioneve që prekin çështje të diskutueshme, diskutoni këtë me psikologun, mësuesit mentorë ose pedagogun e shkollës.
- Bëren e prezantimeve në klasa ose shkolla të tjera (mund të jetë virtuale).
- Kryerjen e një vlerësimi më formal të njohurive dhe aftësive të fituara nga studentët dhe/ose një vlerësim të metodave të përdorura të të nxëniet dhe mësimdhënies (shih seksionin mbi vlerësimin tek udhëzimet).

Këshilla 4 Shfaqja e mirëkuptimit

Në funksion të nxitjes së një hapësire mësimi të sigurt, është e dobishme të mos përqeshni ose izoloni studentët që pranojnë se besojnë në lloje të caktuara dezinformata, siç mund të jetë një teori konspiracioni të pranuar gjerësisht. Mirëkuptimi mund të jetë një pikënisje e mirë. Ata ndërmarrin një rrezik nëse pranojnë se besojnë në lloje të caktuara dezinformata. Ju gjithashtu mund të zgjidhni të pranoni disa dobësi që keni vetë, nëse keni dëshirë.

Ndonjëherë ju ndihmon kur studentët flasin fillimisht për "dikë që njoh..." për t'i bërë pohimet më pak personale dhe për ta bërë studentin më pak të preکشëm ndaj kritikave të shokëve.

Këshilla 5 Përmbledhja

Bëni një përmbledhje me studentët për mendimet, përvojat dhe emocionet e tyre. Pyetini çfarë kanë mësuar dhe nëse duan të mbështeten tek ato që sapo kanë bërë.

5. Ngritja e kompetencave për edukimin digjital në klasë dhe në shkollë: si të bëhemi qytetarë digjitalë

Çfarë është qytetaria digjitale dhe pse është e rëndësishme?

Qytetarët digjitalë ...

- Zotërojnë aftësitë, atributet dhe sjelljet për të marrë pjesë në mënyrë të sigurt, efektive, kritike dhe të përgjegjshme në botën online.
- Janë në gjendje të shfrytëzojnë përfitimet dhe mundësitë e botës së internetit, ndërkohë që janë elastikë ndaj dëmeve.
- Përdorin teknologjitë digjitale për të mbështetur qytetarinë e tyre aktive dhe përfshirjen sociale, bashkëpunimin me të tjerët dhe kreativitetin drejt qëllimeve personale, sociale ose komerciale.
- Janë të vetëdijshëm për vlerat kryesore të të drejtave të njeriut dhe se si këto vlera janë të ngjashme në rrjet dhe jashtë tij (liria e mendimit dhe shprehjes, e drejta për privatësi, pjesëmarrje, dinjitet, etj.).

Qytetaria digjitale është një grup aftësish të mësuara. Në shoqërinë digjitale, ashtu si në shoqërinë "offline", ka disa koncepte thelbësore, mjete dhe kompetenca për të cilat studentët tuaj duhet të ndërgjegjësohen për të promovuar të nxënëit e tyre. Studentët duhet të kenë gjithashtu qasje në mjetet që u nevojiten për të zhvilluar kompetencat e tyre në edukimin digjital. Ju luani një rol të rëndësishëm në këtë proces.

Të kesh njohuri digjitale do të thotë të dish se si të përdorësh teknologjitë digjitale për t'iu qasur, menaxhuar, kuptuar, integruar, komunikuar, vlerësuar, krijuar dhe shpërndarë informacionin - në mënyra të sigurt dhe të përshtatshme. Gjithashtu, edukimi digjital mund t'i ndihmojë studentët të marrin pjesë në mënyrë aktive, të mësojnë, të ndërtojnë karriera të kënaqshme dhe të ndërveprojnë shoqërisht në shoqërinë e sotme. Si i tillë, edukimi digjital është një parakusht për zhvillimin e qytetarisë digjitale aktive dhe të fuqizuar.

Siç mund ta keni vënë re, studentët tashmë kanë njohuri digjitale në shkallë të ndryshme. Për shembull, disa mund të kenë vështirësi për të lexuar dhe shkruar, por janë shumë të aftë për t'u angazhuar në konsumimin dhe prodhimin e përmbajtjes digjitale, si dërgimi i mesazheve zanore apo fotografimi. Të tjerët mund të kenë vështirësi me qasjen apo përdorimin e teknologjive, duke ua bërë më të vështirë qasjen dhe komunikimin kur jepni mësim në distancë.

Këshilla 6 Shndërrimi në lojë dhe të mësuarit bazuar te loja

Shndërrimi në lojë dhe të mësuarit bazuar te loja mund të përmirësojnë rezultatet arsimore, nëse planifikohen siç duhet.

Këto janë disa nga përfitimet:

1. Priten të ofrojnë mësim që përputhet me stilin e jetës digjitale të rinisë së sotme.
2. Mund të ofrojnë motivim shtesë dhe e bëjnë mësimdhënien dhe të nxënit argëtues, krijues dhe frymëzues.
3. Shndërrimi në lojë dhe mësimi i bazuar te loja priten të jenë fleksibël, të transferueshëm në çdo kontekst dhe mund të përshtaten lehtësisht me çdo lëndë shkollore. Ato mund të përdoren edhe për çështje komplekse që "kapen" më lehtë përmes një loje.

Mendoni...

- T'i ftoni studentët të tregojnë se si teknologjia dhe media sociale mund të krijojnë ndryshime pozitive dhe hapësira pozitive në komunitetin dhe shoqërinë ku ata jetojnë.
- Diskutimin me studentët tuaj mbi aftësitë që do t'u nevojiten kur të hyjnë në tregun e ardhshëm të punës. Kjo mund të përfshijë një grup aftësish digjitale (të tilla si të kuptuarit e ekonomive digjitale, kodimin, të kuptuarit e algoritmeve, të menduarit llogaritës dhe aftësi të tjera digjitale), si dhe aftësi të buta (p.sh., ndërpersonale) në një botë ku ndërveprimi mes njerëzve është i çmuar.
- T'u kërkoni studentëve të gjejnë informacion të saktë në internet në lidhje me çështjet e qytetarisë (p.sh. demokracia, zgjedhjet vendore, të drejtat e njeriut dhe ndryshimet klimatike) dhe çfarë hapësirash të përshtatshme ekzistojnë për pjesëmarrje online.
- Nëse atmosfera në klasë ju lejon (veçanërisht nëse studentët janë mësuar të diskutojnë çështje politike), pyetini studentët nëse mendojnë se dezinformimi politik mund të përhapet përmes medieve dhe për ndikimin që mund të ketë. A mund të ndikojë te rezultatet e

zgjedhjeve demokratike? Në çfarë mënyre? A mund të japin shembuj?

- T'u siguroni studentëve lidhje me burime të besueshme informacioni, për shembull për çështje sociale dhe çështje që lidhen me qytetarinë. Më mirë akoma, bëjini të kryejnë kërkime për këtë dhe të japin komente.
- T'i kushtoni vëmendje mirëqenies digjitale, domethënë se si mjetet digjitale krijojnë përfitime ose ndikojnë negativisht në shëndetin (mendor ose fizik) të studentëve tuaj dhe në marrëdhëniet që ata kanë me bashkëmoshatarët dhe familjen e tyre.

Si ta filloni mësimdhënien në edukimin digjital

Mësimdhënia dhe të nxënit në edukimin digjital janë të rëndësishme në shoqërinë bashkëkohore. Megjithatë, disa prej jush mund të hezitojnë të ndër marrin hapa për t'i shtyrë studentët drejt zhvillimit të kompetencave mbi edukimin digjital, sepse nuk ndihen mirë që të jepni mësim për një temë për të cilën mund të mos dini shumë, ose sepse studentët tuaj mund të jenë tashmë mjaft të ditur nga ana teknologjike. Është me rëndësi të kujtoni se nuk është e nevojshme të jeni ekspert i teknologjisë për të dhënë mësim në edukim digjital, pasi ky i fundit shkon përtej njohurive se si të përdorni një pajisje.

Kutia 3 Të aftë apo jo me teknologjinë?

Mos mendoni se të gjithë studentët janë të aftë me teknologjinë. Jo të gjithë të rinjtë dinë shumë për teknologjinë ose kanë besimin për të përdorur teknologjitë digjitale. Ndërsa disa kanë aftësi dhe kompetenca digjitale të zhvilluara mirë, të tjerët kanë aftësi digjitale të ulëta dhe kanë vështirësi për të kryer edhe detyrat bazë digjitale. Edhe për të rinjtë bota digjitale është shpesh e vështirë për t'u kuptuar. Ata mund të hyjnë në dhomat jehonë, por rrallë e dinë se si kanë ngecur aty. Ata mund ta kenë teknologji pjesë të jetës së tyre të përditshme, por nuk e kuptojnë se si funksionon ose pse algoritmet u tregojnë përmbajtje të caktuara. Studentët nuk kanë gjithmonë nevojë për mbështetje teknike dhe mund të duket sikur e refuzojnë atë, por shpesh kanë nevojë për dikë që mund t'i ndihmojë të lundrojnë në bollëkun e informacionit që hasin rregullisht, si dhe t'i ndihmojë të dallojnë lajmet e rreme nga njohuritë dhe të vërtetat e pretenduara nga dëshmitë.

Mendoni...

- Të jeni i hapur për faktin se si mësues apo edukator nuk dini dhe nuk mund të dini gjithçka. Si mësues ose edukator, megjithatë, ju jeni në gjendje të ofroni kontekstin e nevojshëm, të nxitni refleksimin kritik dhe të ofroni mbështetje.
- Përfshirjen e temave digjitale që kanë vërtet rëndësi për studentët tuaj. Lëri studentët të hapen dhe të flasën për interesat e tyre, të krijojnë së bashku planin e mësimin, ndërsa përdorin pajisjet dhe hapësirat digjitale të cilat i njohin më mirë.
- Diskutimin e sjelljes online me studentët dhe si të bëhen qytetarë të përgjegjshëm, aktorë socialë pozitivë brenda dhe jashtë klasave.

Këshilla 7 Marrja e sugjerimeve nga studentët

Merrni sugjerime mbi aktivitetet e edukimit digjital nga vetë studentët dhe përvojat e tyre. Fëmijët dhe të rinjtë përballen çdo ditë me sfida në internet (një mesazh i keq; një dilemë privatësie; një çështje qasjeje; gjuhë urrejtjeje, etj.). Lëri shqetësimet e studentëve dhe përvojat e përditshme të udhëheqin temat e mësimave dhe bëjini të përshtatshme dhe praktike, pa i turpëruar apo gjykuar ata. Kjo mund të krijojë (nëse trajtohet mirë) një atmosferë autenticiteti dhe besimi në klasë.

Objektivat mësimore të edukimit digjital

Më poshtë janë disa objektiva të veçanta mësimore mbi edukimin digjital, të lidhura me nivelet fillore dhe të mesme. Kjo përmbledhje mund të jetë e

dobishme për mësimdhënien tuaj. Ato bazohen në iniciativa të konsoliduara, siç është Korniza Evropiane e Kompetencës Digjitale (DigComp 2.2) dhe Rezultatet e Arsimit të Ri Digjital Finlandez:

Në shkollën fillore, studenti...

- Mund të kërkojë në mënyrë të pavarur informacione për çështje dhe fenomene që i interesojnë.
- Me udhëzim, mund të vlerësojë besueshmërinë dhe dobinë e informacionit.
- Është i vetëdijshëm se mjediset online përmbajnë të gjitha llojet e informacionit dhe përmbajtjes, përfshirë keqinformimin dhe dezinformimin.
- Kupton ndryshimin mes dezinformimit, keqinformimit dhe informimit qëllimkeq.
- Është i njohur me parimet bazë të mbrojtjes së privatësisë.
- E di se çfarë lloj metodash ekzistojnë për të mbrojtur privatësinë e dikujt në mjediset mediatike.
- Reflekton mbi konsumin e përmbajtjes mediatike dhe shërbimeve që përdor nga pikëpamja e të drejtave të autorit.
- Mund të kërkojë përmbajtje mediatike që mund të përdoret lirisht dhe me leje.
- Mund të përshkruajë zakonet e veta të përdorimit të medias dhe mund të reflektojë mbi rëndësinë e medias në jetën e vet.
- Mund të përdorë mjetet digjitale në mënyrë të përshtatshme dhe të sigurt për të krijuar rezultate për audiencë specifike.
- Di se si të krijojë dhe të ndajë përmbajtje mediatike.
- Mund t'i përdorë mjetet digjitale në mënyrë të përshtatshme dhe të sigurt për të krijuar rezultate për audiencë specifike.
- Di të angazhohet me respekt në internet dhe di se si t'i qaset informacionit të saktë.

Në shkollë të mesme, studenti...

- E di se përmbajtja, mallrat dhe shërbimet digjitale mund të jenë të mbrojtura nga të drejtat e autorit.
- Mund të vlerësojë në mënyrë kritike besueshmërinë e burimit të informacionit dhe përmbajtjes digjitale.
- Mund të vlerësojë, me udhëzim, lloje të ndryshme të përmbajtjes mediatike si burime informacioni dhe mund të reflektojë mbi dobinë dhe besueshmërinë e tyre.
- Kupton natyrën e medieve sociale si një burim informacioni dhe pse është e rëndësishme të jesh kritik ndaj informacionit që përhapet në shoqëri.
- Është i vetëdijshëm se motorët e kërkimit, mediet sociale dhe platformat e përmbajtjes shpesh përdorin algoritme AI për të gjeneruar përgjigje dhe për të shfaqur përmbajtje që përshtaten ose përcaktohen nga preferencat individuale të përdoruesit.
- Mund të analizojë modelet e veta të konsumit të medias.
- Mund të marrë, përpunojë dhe prezantojë informacionin bazuar në kërkime duke përdorur metoda dhe mjete të përshtatshme.
- Është i vetëdijshëm se shumë aplikacione në internet dhe në telefonat celularë mbledhin dhe përpunojnë të dhëna (d.m.th., të dhëna personale, të dhëna të sjelljes dhe të dhëna kontekstuale) të cilave përdoruesi u qaset ose i merr. Kjo bëhet, për shembull, për të monitoruar aktivitetet e njerëzve në internet (p.sh., klikimet në mediet sociale, kërkimet në Google) dhe jashtë linje (p.sh., hapat e përditshëm, udhëtimet me autobus në transportin publik).
- Mund të përdorë mjete digjitale për të verifikuar vërtetësinë e fotove dhe videove në internet.

⁵ <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC128415>

⁶ <https://okm.fi/en/new-literacies-programme>

Di se çfarë strategjish duhet të përdorë për të kontrolluar, menaxhuar ose fshirë të dhënat që mblidhen/kurohen nga sistemet online.

E di se sistemet AI mund të përdoren për të krijuar automatikisht përmbajtje digjitale (p.sh., tekste, lajme, ese, tweets, muzikë, imazhe) duke përdorur përmbajtjen digjitale ekzistuese si burim. Një përmbajtje e tillë mund të jetë e vështirë të dallohet nga krijimet njerëzore.

Është i vetëdijshëm për paragjykimet e konfirmimit dhe zhvillon një qasje kritike ndaj të menduarit të vet.

Është i vetëdijshëm për kuptimin e mesazheve joverbale (p.sh., fytyrat me buzëqeshje, emoji) të përdorura në mjedise digjitale (p.sh., media sociale, mesazhe të çastit) dhe e di se përdorimi i tyre mund të ndryshojë kulturalisht mes vendeve dhe komuniteteve.

Plani i aktivitetit 3 – Puna me Deklaratën për të Drejtat dhe Parimet Digjitale Evropiane

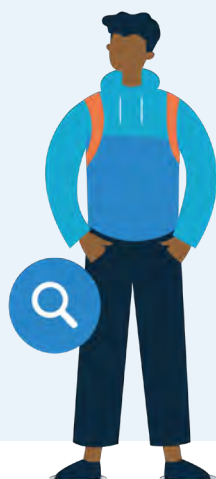
Si pjesë themelore e të qenit qytetar digjital, është e rëndësishme të jeni të vetëdijshëm për të drejtat tuaja digjitale dhe t'i ushtroni ato. Në janar 2022, Komisioni Evropian propozoi "Deklaratën mbi të Drejtat dhe Parimet Digjitale Evropiane". Ndër të drejtat e tjera të propozuara, deklarata përcakton se:

- Fëmijët dhe të rinjtë duhet të fuqizohen për të bërë zgjedhje të sigurta dhe të informuara dhe për të shprehur kreativitetin e tyre në mjedisin online.
- Fëmijët kanë të drejtë të mbrohen nga gjithë krimet e kryera nëpërmjet teknologjive digjitale ose të lehtësuara prej tyre.
- Çdokush ka të drejtën e mbrojtjes së të dhënave personale në internet. Kjo e drejtë përfshin kontrollin se si përdoren të dhënat dhe me kë ndahen ato.
- Të gjithë duhet të kenë qasje në teknologjitë, produktet dhe shërbimet digjitale që janë të sigurta dhe mbrojnë privatësinë nëpërmjet dizajnit.
- Çdokush ka të drejtën e lirisë së shprehjes në mjedisin online, pa frikë se mos censurohet apo frikësohet.

Kërkojuni studentëve që fillimisht të flasin për të drejtat e tyre dhe atë që është e rëndësishme për ta – më pas t'i krahasojnë idetë e tyre me të drejtat digjitale të propozuara në nivel evropian.

Plani i aktivitetit 4 – Gjurmimi i gjurmëve digjitale

Bëni disa kërkime së bashku me studentët tuaj rreth gjurmëve digjitale (shih përkufizimin në pjesën 4) dhe diskutoni se deri në çfarë mase gjurmët tuaja janë krijuar në mënyrë aktive ose pasive. Përpikuni të zbuloni se deri në çfarë mase të dhënat tuaja udhëtojnë te palët e treta përgjatë ose përtej peizazhit arsimor. Reflektoni së bashku me klasën mbi përfitimet (p.sh., optimizimi, personalizimi) dhe disavantazhet (shkelja e privatësisë?) që mund të ketë kjo dhe si mund ta menaxhojnë më mirë studentët praninë e tyre elektronike.

6. Dezinformimi: Për çfarë bëhet

Keqinformimi

informacion i rremë i verifikueshëm që përhapet pa synimin për të mashtruar, dhe shpesh ndahet sepse përdoruesi beson se është i vërtetë.

Dezinformimi

informacion i verifikueshëm si i rremë ose mashtrues që krijohet, paraqitet dhe shpërndahet për përfitime ekonomike ose për të mashtruar qëllimisht publikun. Mund të shkaktojë dëm publik.

Informimi qëllimkeq

informacion faktikisht i saktë që përdoret në mënyrë të dëmshme.

Këto udhëzime trajtojnë kryesisht dezinformimin. Siç u përmend në seksionin 4, dezinformimi krijohet, paraqitet dhe shpërndahet për përfitime ekonomike ose për të mashtruar qëllimisht.

Për të sqaruar më tej konceptin e dezinformimit, mund të jetë e dobishme të shikohen disa shembuj. Më poshtë janë shembuj që japin një ide për llojet e dezinformatave me të cilat ballafaqohen studentët si brenda ashtu dhe jashtë klasës. Në secilin prej këtyre skenarëve, ka një qëllim për të mashtruar dhe manipuluar opinionet, emocionet dhe veprimet e njerëzve.

1. Në një përpjekje të qëllimshme për të sulmuar qeveritë dhe programet e tyre shëndetësore, në blogje të ndryshme janë përhapur informacione të rreme se vaksinat kundër COVID-19 nuk kanë për qëllim të na mbrojnë nga sëmundja e koronavirusit, por janë një formë e kontrollit masiv të popullsisë. Pretendohet, pa prova, se vaksinat janë një mjet qeveritar për të luftuar ndryshimet klimatike, duke ulur numrin e popullsisë, dhe se këto vakcina janë krijuar për të shkakuar infertilitet.
2. Në një përpjekje për të hedhur dritë të keqe mbi komunitetin LGBTIQ, shumë përdorues në mediet sociale po përhapnin informacione në maj 2022 se një agresor në një shkollë në Teksas ishte transgjinnor. Pretendimet e pasakta u përforcuan gjithashtu nga politikanë të ndryshëm amerikanë dhe opinionistë politikë, disa prej të cilëve e lidhën gjithashtu më gjerësisht transgjinnorizmin me dhunën.
3. Një histori e përhapur në shkurt 2017, nga një politikan i njohur francez, pretendonte se fushata e presidentit Emmanuel Macron mbështetej financiarisht nga Arabia Saudite. Faqja në internet e një gazete të madhe ishte klonuar për ta bërë historinë të dukej legjitime dhe u publikua një histori e rreme.
4. Në mars 2022, u shfaq një video e presidentit ukrainas Volodymyr Zelensky që shfaqej prapa një podiumi, duke u thënë ukrainasve të ulnin armët dhe të dorëzoheshin. Edhe pse ky i ashtuquajtur 'deepfake' nuk ishte i sofistikuar, për syrin e patrajnuar dukej i vërtetë.

5. Në shkurt të vitit 2022, një postim fals në Twitter nga një llogari e maskuar si CNN shpalli në mënyrë të rreme 'viktimitë e parë amerikane të krizës në Ukrainë'. Megjithëse informacioni u verifikua si i rremë, çoi në sulme të medieve sociale ndaj legjitimitetit të CNN-it si burim lajmi.

Trajtimi i dezinformimit

Ndërsa studentët zhvillojnë identitetet e tyre shoqërore dhe ndërtojnë botëkuptimet e tyre, ata angazhohen me një bollëk informacionesh, disa prej tyre ndihmues dhe ndriçues, disa të rreme, mashtrues dhe manipulues. Në shekullin e 21-të, shumica e këtij informacioni është në internet ose komunikohet përmes medieve sociale.

Në botën e sotme, dezinformimi mund të përhapet dukshëm më larg, më shpejt, më thellë dhe më gjerësisht se informacioni real. Komunikuesit më efektivë në botën tonë digjitale nuk janë domosdoshmërisht profesionistë të trajnuar, si gazetarët, por shpesh ata që janë të parët, më të shpejtët dhe më të përhapurit në internet, që përdorin mesazhe të personalizuar për t'u lidhur me audiencën e tyre. Dezinformimi potencialisht mund t'u shkaktojë dëm individëve, grupeve dhe shoqërisë. Ai mund të marrë gjithashtu forma të shumta (shih **Kutinë 4** më poshtë për disa shembuj). Megjithatë, një karakteristikë kryesore e gjithë dezinformatave është se trillimet, informacionet dhe opinionet e rreme promovohen si fakte dhe si 'e vërteta'.

⁷ Këta skenarë janë marrë nga faqe interneti të ndryshme paragjyqese të medieve. Komisioni Evropian nuk mban asnjë qëndrim zyrtar për vërtetësinë e këtyre shembujve.

Plani i aktivitetit 5 - Vendosni nëse është fakt apo opinion?

ILuaj "lojën fakt ose opinion" me studentët. Kjo është një mënyrë shumë e lehtë, e shndërruar në lojë, për të fituar njohuri mbi faktet kundrejt opinionëve dhe është e përshtatshme për studentët në shkollat fillore dhe të mesme. Paraqituni studentëve 10 pohime të parazgjedhura që janë ose fakte ose opinione (për shembull: "Jashtë është zero gradë" kundrejt "Jashtë është shumë ftohtë"). Pohime të tilla mund të gjenden lehtësisht në internet (të dobishme për referencë në të ardhmen). Studentët duhet të vendosin se cilat pohime janë fakte dhe cilat janë opinione. Studentët duhet të japin gjithashtu argumente pse mendojnë se është kështu. Ky aktivitet mund të zgjerohet duke i pyetur studentët se si e përcaktojnë se çfarë është fakt dhe çfarë është opinion?

Një ushtrim i ngjashëm mund të bëhet me shkencën kundrejt pseudoshkencës. Kjo do të ishte më e përshtatshme për studentët pak më të rritur.

Këshilla 8 Verifikimi i burimeve

Sa shpesh e verifikojnë studentët burimin kur lexojnë artikuj dhe lajme? A kontrollojnë ndonjëherë nëse faktet e paraqitura janë vërtet të sakta? Nëse po, si e bëjnë këtë?

Diskutoni me studentët se cili është ndryshimi mes profesionistëve të medias dhe gazetarëve qytetarë (citizen journalists).

Plane aktiviteti alternative për t'u marrë në konsideratë:

- Me studentët në grupe të vogla, shkoni në disa media online dhe lexoni për një çështje sociale (për shembull, ndryshimi i klimës). Kërkojuni të lexojnë një ose më shumë artikuj të përzgjedhur paraprakisht dhe të dallojnë çfarë është opinion dhe çfarë është fakt në këta artikuj. A janë faktet në artikuj konsistente? Po opinionet?
- Kërkonin nga studentët të shkruajnë një ese (argumentuese) për një çështje sociale që u intereson dhe jepuni detyrë që të përfshijnë fakte dhe opinione në esenë e tyre.
- Bëni një mbledhje mendimesh me nxënësit. Kërkojuni të rendisin gjithë karakteristikat që u vijnë në mendje kur shohin fjalën "fakt" dhe çfarë u vjen në mendje kur dëgjojnë fjalën "opinion". Çfarë perceptojnë si ngjashmëri dhe dallime?

Shënim paralajmërues – Njerëzit (të rinjtë) duhet të kenë kujdes nga këto lloj përmbajtjesh mashtruese!

Atribuim i rremë: Imazhet autentike, videot ose citimet janë marrë nga veprimtari të tjera

Përmbajtja e fabrikuar: Përmbajtje e sajuar, ndonjëherë e kombinuar me përmbajtje reale

Burimet mashtruese: Për shembull, faqet e internetit, blogjet ose llogaritë në Twitter që paraqiten si një markë ose person i njohur, ose si një mik (shkolle)

Lidhje e rreme: Përmbajtja nuk përputhet me titullin/titrat

Kontekst i rremë: Informacioni i përcjellë është në thelb i saktë, por në një kontekst të pasaktë

Përmbajtja e falsifikuar: Përmbajtja, si statistikën, grafikët, fotot dhe videot janë modifikuar ose falsifikuar. Kjo përfshin "cheapfakes" dhe "deepfakes".

Informacion qëllimqëq i përdorur si armë: Fakte të ekzagjeruara.

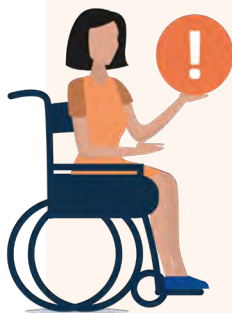
Përfundime të bazuara në thashetheme:
Përfundime të ashpra të bazuara në informacione të paraqitura si 'thashetheme'.

Kutia 4 Disa forma specifike të dezinformimit – mundësi për mësuesit dhe edukatorët në lëndë të veçanta shkollore

“Cheapfakes” po gjenerohen gjithnjë e më shumë nga vetë të rinjtë. Për shembull, për të ngacmuar dikë në rrjet, një student ose një grup studentësh mund të marrin fytyrën e një studenti (objektivi i tyre) dhe t’ia shtojë atë një fotoje komprometuese të dikujt tjetër dhe më pas ta përhapin imazhin e rremë përmes kanaleve të medieve sociale. Kjo mund të ketë pasoja të rënda, veçanërisht për personin që ngacmohet. Në funksion të demonstrimit se sa lehtë mund të prodhohen këto falsifikime, mësuesit e artit (duke qenë të kujdesshëm) mund ta mbulojnë këtë në klasë. Për më shumë hollësi, shihni shënimin paralajmërues “Të mësosh duke bërë”.

Pseudoshkenca përbëhet nga pohime, besime ose praktika që pretendohet se janë shkencore dhe faktike, por janë të papajtueshme me metodën shkencore. Meqenëse një dezinformim i tillë është i zakonshëm, mësuesit e shkencave kanë mundësinë t’u shpjegojnë studentëve se çfarë e dallon shkencën nga pseudoshkenca.

Veçanërisht mësuesit e historisë dhe qytetarisë mund të trajtojnë se si krijohen teoritë e konspiracionit ose mashtrimet dhe si janë përdorur si një armë politike në histori. Mësuesit/edukatorët mund të vënë gjithashtu në dukje teoritë e shumta konspirative bashkëkohore. Është e rëndësishme t’u vihet në dukje studentëve se konspiracionet ekzistojnë, por shumë nga ato që përhapen në media janë të sajuara dhe shpesh nxisin një agjendë politike. Shihni shënimin paralajmërues më poshtë.

Karakteristikat e dezinformimit

Dezinformimi mund të shfaqet në shumë kontekste dhe në shumë platforma të ndryshme. Disa prej tyre synojnë dhe projektohen në mënyrë specifike për të ndikuar tek të rinjtë. Disa karakteristika të zakonshme të dezinformimit janë (shoqërohet shkurtimisht me **Planin e aktivitetit 6** më poshtë):

1. U flet emocioneve të personit të synuar. Kjo e bën më të vështirë për personin të mendojë logjikisht dhe në mënyrë kritike.
2. Sulmon kundërshtarin – duke promovuar pikëpamjet ‘Ne kundër tyre’.
3. Thjeshton faktet dhe përjashton kontekstin.
4. Përsërit një ide pa pushim.
5. Injoron nuancat e fakteve duke paraqitur vetëm njërin anë të diçkaje.

6. Manipulon imazhet në mënyra të ndryshme, si retushimi dhe prerja.
7. Nxjerr fotografitë nga kontekstet e tyre origjinale dhe i kombinon me fotografi të tjera, me muzikë/tinguj, si dhe tekste për të krijuar kuptime të reja.
8. Përdor njerëz të famshëm që grupi i synuar i admiron.
9. Gjithnjë e më shumë përdor “cheapfakes” dhe “deepfakes”.
10. Është rezistent ndaj provave që tentojnë ta përgënjeshtrojnë.

Plani i aktivitetit 6 – Vlerësimi i informacionit

Zgjidhni një ose më shumë tekste që përmbajnë qartazi dezinformim, për të cilin disponohen kundërprova të lehta për t’u gjetur. Faqet e verifikimit të fakteve mund t’ju ndihmojnë në kërkimin tuaj. Kërkojuni studentëve të shqyrtojnë tekstin(et) dhe pyetini nëse mund të identifikojnë karakteristikat e përshkruara më sipër. Lërimi ta bëjnë këtë fillimisht si individë dhe më pas në grupe të vogla për të maksimizuar të nxëniet.

Pse krijohet dhe përhapet dezinformimi?

Pasi studentët ta kuptojnë përkufizimin e dezinformimit, pyetjet që lindin shpesh janë: “Pse njerëzit krijojnë dezinformim? Çfarë i motivon ata?” Ju mund t’i ndihmoni duke i drejtuar për t’iu përgjigjur këtyre pyetjeve.

Është e rëndësishme që studentët të dinë se ka disa arsye pse krijohet dhe përhapet dezinformimi. Në mënyrë ideale, studentët mund ta hulumtojnë vetë këtë çështje (shih Planin e aktivitetit 7), por si mësues është thelbësore të jepni komente pas një detyre të tillë dhe të shpjegoni se disa individë ose grupe krijojnë dezinformim për të ndikuar te të tjerët. Kjo mund të bëhet për arsye ideologjike, për të bindur njerëzit se një opinion i caktuar politik është i drejtë dhe për të nxjerrë përfitime financiare. Në lidhje me disa raste më të buta të dezinformimit, mund të përmendni se mund të bëhet për qëllime argëtimi (p.sh., forma të caktuara të satirës) dhe në këto raste mashtrimi ka për qëllim të fitojë ndjekës. Kjo është arsyeja pse është e rëndësishme që studentët të njohin motivet e ndryshme për krijimin e dezinformimit, format që mund të marrë dhe dëmin e mundshëm që mund të shkaktojë.

Mendoni....

- Të flisni me studentët (së pari në mënyrë abstrakte, pastaj më personalisht nëse e lejon atmosfera e grupit) se çfarë lloj informacioni në internet ngjall emocione si zemërimi, trishtimi, krenaria, ankthi.
- Të diskutoni me studentët se çfarë mund t'i shtyjë ata të ndajnë përmbajtje pa u menduar. Pyetini nëse mund të japin shembuj nga përvoja personale. Kujtojuni atyre se emocionet e forta, si gëzimi ose zemërimi, e bëjnë më të vështirë të menduarit racional dhe kritik.
- Të diskutoni rëndësinë e vlerësimit të burimit. Një rregull i mirë për burimet e besueshme është se ato janë transparente se nga ka ardhur informacioni i tyre.

Plani i aktivitetit 7 - Hulumtoni pse krijohet dezinformimi

Në vend që t'u shpjegoni studentëve pse krijohet dezinformimi, lëri ta hulumtojnë këtë në internet. Kjo mund të bëhet si një detyrë më e përgjithshme ose duke caktuar grupe të vogla për secilin hulumtim për arsytet pse njerëzit (ose organizatat) mund të duan të përhapin dezinformim, për shembull, për COVID-in, ndryshimet klimatike, refugjatët dhe migrantët, pakicat fetare, pakicat seksuale, gratë, etj. Kërkojuni grupeve të vogla t'i prezantojnë njëri-tjetrit atë që kanë gjetur. Cilat janë të përbashkëtat dhe dallimet?

Për studentët më të rinj mund të zgjidhni tema më të lehta dhe më pak komplekse, që janë më të thjeshta për t'u përfshirë.

! Sidoqoftë, përpara se studentët ta bëjnë këtë, do të ishte përgatitje e mirë që fillimisht ta hulumtoni vetë për të qenë në gjendje ta drejtoni më mirë bisedën në klasë.

Është e dobishme që studentët të dinë se përhapja e dezinformimit, në disa raste, mund të çojë në përfitime ekonomike për disa njerëz. Kjo përfshin 'ndikuesit' dhe 'krijuesit' e medieve sociale që ata mund t'i ndjekin dhe që fitojnë para duke ofruar përmbajtje në internet.

Sa më spektakolar dhe i diskutueshëm të jetë informacioni i paraqitur në internet dhe në mediet sociale, aq më shumë gjasa ka që njerëzit ta lexojnë dhe ta ndajnë atë, çka do të thotë se krijuesit e lajmeve marrin më shumë të ardhura nga reklamat. Ata që përhapin informacione të rreme dhe/ose mashtruese do të përpiqen të bëjnë sa më shumë njerëz që të jetë e mundur ta ndajnë atë. Faqet e "lajmeve" të rreme, të krijuara për të kopjuar një faqe të mirëfilltë lajmesh, janë një mjet efektiv për përhapjen e dezinformimit për përfitime financiare.

Këshilla 9 Si të bësh ndryshimin

Në mënyrë ideale, njohja e problemit – që dezinformimi është depërtues, përhapet shpejt dhe shkakton dëm – duhet të çojë në reflektim se si të parandalohet dhe sfidohet dezinformimi. Ky reflektim dhe diskutimi i mëvonshëm shpesh çojnë në deklarata të përgjithshme përgjegjësie mes studentëve, edhe ngase nuk shohin gjithmonë një rol për veten e tyre. T'i bindësh se "ata mund të bëjnë një ndryshim" mund të çojë në aktivitete konkrete të mëtejshme në klasë dhe shkollë për të zhvilluar strategji që synojnë të luftojnë dezinformimin (shih shembuj të tjerë në këtë seksion).

Mendoni...

T'u bëni studentëve, pasi të kenë vërtetuar se dezinformimi paraqet kërcënime të ndryshme, pyetjet e mëposhtme rreth përgjegjësisë:

- a. Cili është roli dhe përgjegjësia e medieve në përhapjen e dezinformimit? Cili është roli dhe përgjegjësia e vetë përdoruesve të teknologjisë? Po kompanitë e medieve (sociale)?
- b. A janë ata të vetëdijshëm për përpjekjet e ndryshme të shoqërisë për të kufizuar dezinformimin? A pajtohen me këto përpjekje (p.sh., shqetësime të ndryshme për të drejtat e njeriut si censura – së pari, do të duhet të njihen me përpjekjet shoqërore)?
- c. Cili është roli dhe përgjegjësia e medieve sociale dhe platformave të tjera në reduktimin e dezinformimit?
- d. Cili është roli i qeverisë në pakësimin e dezinformimit? Rishikoni veprimet që ndërmarrin qeveritë vendore ose kombëtare: a mund të bëhet më shumë? A janë studentët në dijeni të përpjekjeve të qeverisë?
- e. Çfarë mund/bëjnë verifikuesit e fakteve për të trajtuar dezinformimin?
- f. Cili është roli dhe përgjegjësia e përdoruesve të teknologjisë, si vetë studentët dhe komuniteti? A mund të luajnë një rol?

Dezinformimi mund të përhapet edhe për qëllime ideologjike. Për shembull, organizatat ekstremiste përpiqen të fitojnë njerëz për kauzën e tyre përmes dezinformimit dhe përpiqen të rekrutojnë anëtarë të rinj. Një formë tjetër shqetësuese e dezinformimit për qëllime ideologjike është dezinformimi i qeverisë. Një dezinformim i tillë mund të krijohet për të promovuar interesat e shtetit dhe ka për qëllim të ndikojë në opinionin publik (në atë shtet ose në një shtet tjetër). Një dezinformim i tillë mund të thellojë ndarjet në shoqëri, të demonizojë pakica të caktuara dhe gjithashtu të ketë ndikim në vende të tjera. Në formën e tij më ekstremiste, mund të jetë një pretekst për luftë dhe justifikim i luftës.

Plani i aktivitetit 8 – Diskutimi i lirisë së medias

Diskutoni me studentët nëse një media e lirë ka më pak gjasa të ketë dezinformim sesa media e censuruar nga qeveria. Mund të shkoni gjithashtu te Indeksi Botëror i Lirisë së Shtypit dhe t'u tregoni studentëve se si renditet vendi juaj për sa i përket lirisë së medias: <https://rsf.org/en/index>. Faqja është në 6 gjuhë, është mjaft vizuale dhe ka shumë pak tekst.

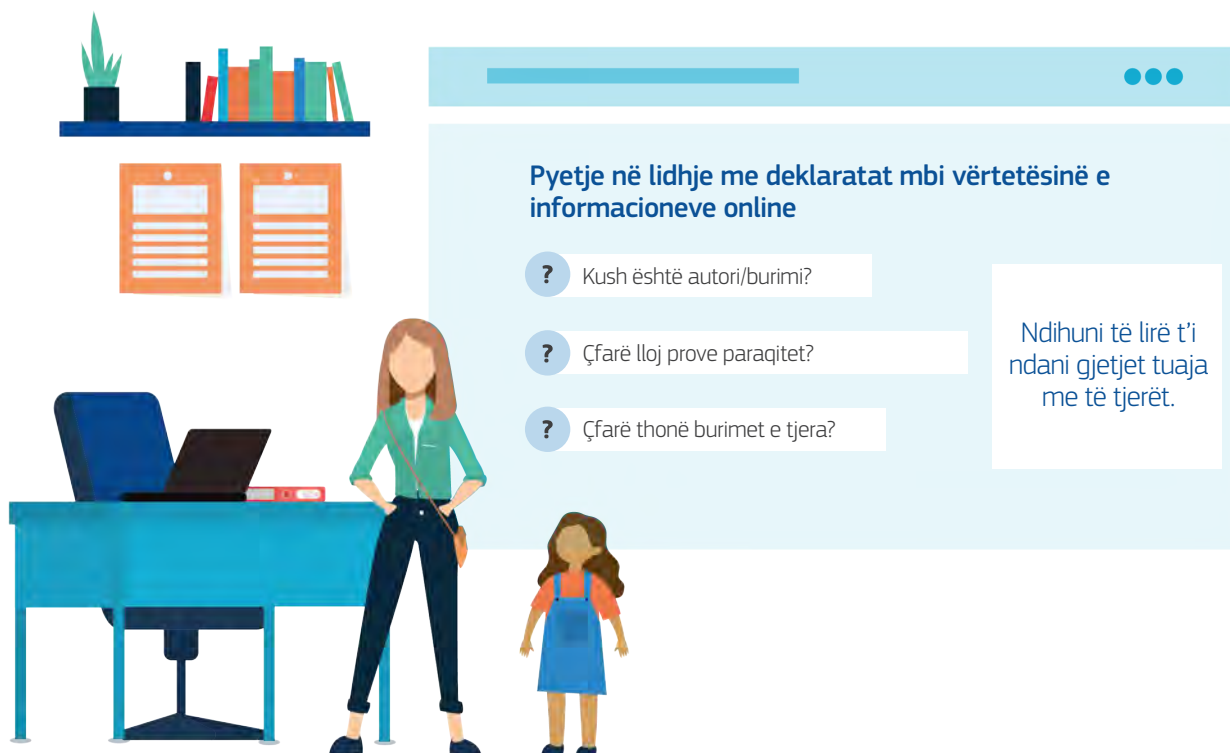
Shënim paralajmërues – Të mësosh duke bërë

Të mësuarit duke bërë është një metodë e shkëlqyer eksperimentale për një nxënie të thellë dhe disa mësues/ edukatorë mund të priren t'i bëjnë studentët të krijojnë dezinformimin e tyre. Për shembull, një mësues arti mund t'i bëjë studentët të krijojnë "cheapfakes" me përdorimin e teknologjive digjitale për të treguar se si krijohen ato. Kjo mund të çojë në një kuptim më të mirë se si krijohen ato, por ka edhe rreziqe. Ekziston rreziku që studentët t'i përdorin aftësi të tilla të reja në mënyra të papërshtatshme (si për shembull, për të ngacmuar në internet studentët e tjerë). "Cheapfakes" u mundësojnë studentëve që, për shembull, t'i ngjisin fytyrën e një personi tjetër një fotoje komprometuese dhe ta përhapin si foto 'të vërtetë'. Të njëjtat shqetësime vlejné kur i bën studentët të manipulojné imazhet për të treguar se si mund të bëhet kjo.

Trajtimi i dezinformimit në shkolla

Nuk është një detyrë e lehtë të verifikosh se sa i saktë është informacioni që shpërndahet në internet. Përveç kësaj, shumica prej nesh, në jetën e përditshme, jo gjithmonë kemi kohë ose aftësi për ta verifikuar vetë informacionin. Mësuesit/edukatorët si ju kanë mundësinë unike për t'i ndihmuar studentët të fitojné kompetencat për t'u angazhuar në mënyrë kritike me informacionin online në lloje të ndryshme të medieve sociale. Disa qasje të zhvilluara mirë për trajtimin e dezinformimit në mjediset e shkollës janë verifikimi i fakteve, demaskimi dhe para-demaskimi.

Mendoni...

- T'u prezantoni studentëve faqet e internetit të verifikuesve përkatës vendorë të fakteve ose atyre ndërkombëtarë, nëse janë të disponueshme në gjuhën tuaj.
- Të ftoni folës në klasë/shkollë për të folur rreth dezinformimit dhe verifikimit të fakteve.
- T'u shfaqni studentëve (në përshtatje me moshën) video online që shpjegojnë dezinformimin dhe verifikimin e fakteve. Kërkojuni të krahasojnë videot.
- Të zbuloni OJQ vendore, kombëtare ose ndërkombëtare që mund të ofrojnë ndihmë për verifikimin e fakteve dhe kontaktojini ato. Gjithnjë e më shumë OJQ janë të specializuara për këtë dhe shumë punojnë me shkollat.
- Të merrni pjesë me shkollën ose klasën tuaj në ngjarje kombëtare dhe ndërkombëtare, si Dita Ndërkombëtare e Verifikimit të Fakteve (zakonisht në fillim të prillit). Ky link do t'ju çojë në informacionin në gjuhën tuaj.

Plani i aktivitetit 9 – Përfshirja në verifikimin e fakteve

Kërkojuni studentëve të verifikojnë faktet e deklaratave të medias të asaj dite ose jave për t'i bërë relevante. Do t'ju duhet t'i drejtoni te disa burime që keni identifikuar paraprakisht. Gjatë kryerjes së kësaj pune, nxënësit mund t'i bëjnë vetes - qoftë individualisht apo në grupe të vogla - pyetjet e mëposhtme:

- CILAVE burime mund t'u besoj unë/ne?
- KU mund t'i gjej unë/ne këto burime?
- ÇFARË emocione përpiqet të ngjallë informacioni, nëse ka?
- Si ndikon ky informacion në ndjenjat dhe opinionet e mia/tona (pra, a ka sukses në rastin tim/tonin dhe pse apo pse jo)?
- Si mund ta ndaj unë/ne këtë informacion për përdoruesit e tjerë në mënyrë të përgjegjshme?
- PSE është shkruar ky artikull, cili ishte qëllimi i tij?
- Për CILËT lexues është shkruar ky artikull (grupi i synuar)?
- Si mund ta verifikoj unë/ne nëse ky informacion është i vërtetë apo i rremë?
- Nëse është një artikull lajmesh, Si e tërheq vëmendjen e njerëzve (për shembull, ngjyra të theksuara, imazhe të zymta, tituj të mëdhenj, pikëçuditje)?

Çfarë është demaskimi?

Demaskimi (debunking) ndodh pas faktit, pra pasi të jetë shfaqur informacioni i rremë. Qëllimi është të korrigojnë informacionet e rreme dhe të parandalohen të tjerët që të besojnë atë që është informacion i rremë i verifikueshëm. Ata që lexojnë ose shohin informacionin 'shikojnë përtej' asaj që paraqitet si fakt dhe/ose e vërtetë. Për të demaskuar keqinformimin dhe dezinformimin mund të përdoren strategjitë e verifikimit të fakteve.

Çfarë është para-demaskimi?

Para-demaskimi (pre-bunking) është një proces ku njerëzit paralajmërohen paraprakisht se do të jenë në shënjestër të informacionit të rremë. Ai bazohet në arsyetimin se "parandalimi është më i rëndësishëm se kurimi". Studentëve mund t'u mësohet për para-demaskimin duke u ofruar informacione faktike dhe të thelluara për një temë të caktuar më parë, më pas duke i prezantuar me dezinformatat ekzistuese për të njëjtën temë. Atyre gjithashtu mund t'u thuhet paraprakisht se çfarë lloj dezinformimi mund të presin.

Mendoni...

- T'i pyesni studentët çfarë lloj zërash dhe thashethemesh dinë (dhe janë të gatshëm të ndajnë pa e drejtuar gishtin nga ndokush). Pyetini pse është kaq e vështirë t'i demaskojnë ato.
- Të bisedoni me kolegët për llojet e fushatave dezinformuese që parashikojnë se do të zhvillohen rreth çështjeve kryesore sociale në periudhën e ardhshme. Çfarë lloj dezinformimi presin ata? Krijoni disa aktivitete me disa tema që përfshijnë demaskimin.

Këshilla 10 Puna me studentët për para-demaskimin dhe demaskimin

Si mësues/edukator, puna për demaskimin dhe para-demaskimin kërkon aftësi të mira të menaxhimit të klasës, pasi studentët mund të besojnë disa nga informacionet e rreme që përhapen. Për të parandaluar rezistencën dhe mosangazhimin e studentëve, siç përmendet në seksionin "Krijimi i mjedisit", mund të filloni me çështje relativisht jo të diskutueshme për studentët. Këto fillimisht mund të përfshijnë informacione të rreme, thashetheme ose fjalë që janë përhapur shumë kohë para se ata të lindnin (për shembull, paniku moral për shtrigat në mesjetë) ose informacione të rreme shumë larg realitetit të tyre (në disa vende, miti që ngrënia e gaforreve do të bëjë që foshnjat të jenë të djallëzuara). Demaskimi i këtij informacioni të rremë - me gjithë njohuritë në retrospektivë dhe ato të shkencës - është relativisht i lehtë dhe jo kërcënues për studentët. Një aktivitet i dobishëm është që studentët ta demaskojnë një informacion të tillë duke përdorur provat dhe shkencën.

Pasi studentët të kuptojnë thelbin e mënyrës së demaskimit, mund t'u kërkojë gjithashtu të para-demaskojnë të njëjtin informacion nëse do të shfaqej përsëri. Gjithashtu mund t'u kërkojë nëse lloji i qasjes që arritën për demaskimin dhe para-demaskimin është ngjashëm apo i ndryshëm.

Vlerësimi i besueshmërisë së informacionit dhe mënyra e identifikimit dhe përdorimit të burimeve legjitime

Çfarë do të thotë dhe pse është e rëndësishme?

Verifikimi i fakteve, demaskimi dhe para-demaskimi, të gjitha lidhen me aftësinë (e studentëve) për të gjykuar saktësinë e informacionit, për të përdorur burime legjitime dhe për të menduar për informacionin në mënyrë kritike. Studentëve u paraqiten miliona përgjigje për çdo pyetje që mund të imagjinohet dhe juve mund t'iu duket e vështirë t'i ndihmoni të bëjnë dallimin mes fakteve, opinionëve dhe dezinformimit (dhe keqinformimit). Të punosh me studentët se si të lundrojnë në botën digjitale është sigurisht sfiduese, por edhe një mundësi për të theksuar përfitimet nga të qenit të aftë për të gjetur në internet informacion të saktë dhe edukativ në nivel pedagogjik. T'u japësh studentëve mjetet për të identifikuar informacionin e besueshëm do të thotë t'u japësh çelësat e një bote informacioni që mbart vlera. Do të thotë gjithashtu se ata kanë nevojë për të kuptuar bazat se si krijohet dhe përhapet dezinformimi.

Kuptimi i dimensioneve të ndryshme të dezinformimit

Aspektet teknike të dezinformimit

Shumica e studentëve dinë të përdorin pajisjet digjitale, por jo si t'i përdorin ato në mënyrë të përgjegjshme apo se si teknologjia moderne e bën të lehtë përhapjen e dezinformatave. Për shembull, Inteligjenca Artificiale (IA), ndërsa është një mjet i fuqishëm për të trajtuar dezinformimin dhe keqinformimin, mund të keqpërdoret gjithashtu për të krijuar "deepfakes". Rrjetet e robotëve mund të përhapin informacione të pasakta në internet. Kuptimi i aspekteve teknike të dezinformimit jep një pasqyrë se si funksionon në të vërtetë ai.

Plani i aktivitetit 10 – Diskutimi i aspekteve teknologjike të dezinformimit me studentët

Mund të filloni thjesht duke pyetur në klasë nëse studentët mendojnë se teknologjia e lidhur me pajisjet digjitale mund të përhapë në mënyrë efektive dezinformimin dhe pse mendojnë se është kështu. Kjo mund të krijojë një bazë me të cilën mund të punoni. Mund t'ju vijë gjithashtu në ndihmë përgënjeshtrimi i miteve dhe kuptimeve të rreme. Ky lloj aktiviteti mund të zhvillohet edhe në shkollën fillore.

Mendoni...

- T'i pyesni studentët nëse e dinë se si funksionojnë algoritmet, "clickbait" dhe robotët (për sa i përket teknologjisë).
- T'u kërkoni studentëve të kryejnë kërkime (në vend që të japin përgjigje për sa më sipër). Bëjini ata, për shembull, të hyjnë në internet dhe të identifikojnë 1-2 video të shkurtra që mendojnë se e shpjegojnë mirë këtë. Zgjidhni një ose dy për t'ia shfaqur klasës.
- Të shihni lojëra gjithnjë e më të zakonshme edukative në internet që u japin studentëve dhe të tjerëve njohuri se si funksionon dezinformimi.

Aspektet etike të dezinformimit

Përveç aspekteve teknologjike, diskutimi i aspekteve etike të dezinformimit me studentët mund të sigurojë një pamje më të plotë jo vetëm se si funksionon dezinformimi, por edhe se si mund të jetë i dëmshëm, çfarë lloj dëmi mund të krijojë për individët dhe shoqërinë, si dhe për përgjegjësitë e tyre në fushën digjitale, veçanërisht përgjegjësinë e tyre për të mos ndarë dezinformime dhe për t'i paralajmëruar të tjerët për to.

Këshilla 11 Lidhja me të drejtat e njeriut

Diskutimi i çështjeve të të drejtave të njeriut si liria e shtypit, liria e fjalës dhe liria e informacionit, si dhe pse platformat e medieve sociale kurojnë përmbajtjen, mund t'u japë studentëve njohuri të mëtejshme në lidhje me dezinformimin dhe sfidat që lidhen me përhapjen e tij.

Mund të përdorni një sërë metodologjish diskutimi, dialogu dhe reflektimi për t'i bërë studentët të angazhohen në mënyrë aktive me temën. Për shembull, vëri studentët të diskutojnë të mirat dhe të këqijat e ndalimit të njerëzve të caktuar nga mediet sociale ose bllokimit të përmbajtjeve të caktuara. Çfarë mendojnë për këtë? Çfarë argumentesh përdorin? Mund të jepni komente mbi ligjshmërinë e masave të caktuara për të ndaluar dezinformimin. Kjo do të thotë të rikujtohet se çfarë është ligji.

Mendoni...

- Të shihni nismat e fundit të politikave të BE-së për kufizimin e përhapjes së dezinformatave (për shembull, [Kodi i Praktikës i BE-së për Dezinformimin 2022](#), [Akti i Shërbimeve Digjitale](#) dhe [Ligji për Tregjet Digjitale](#))
- Të kërkonti nga studentët të japin mendimet e tyre për nismën e mësipërme (veçanërisht për studentët e shkollës së mesme), qoftë përmes punës në grupe të vogla ose me klasën në tërësi.
- T'i bëni studentët të shikojnë fillimisht reklama dhe pyetini çfarë duan të arrijnë reklamuesit dhe pse? A ndryshon kjo nga dezinformimi? Si?
- T'i pyesni studentët se ku e vendosin kufirin kur bëhet fjalë për lirinë e fjalës? A duhet të lejohet gjithmonë liria e fjalës, edhe nëse është verifikuar si e rreme dhe shkakton dëm?
- Hartoni një fushatë me studentët për të paralajmëruar anëtarët e tjerë të komunitetit të shkollës kundër shprehjeve më të përhapura të dezinformimit në atë moment.

Ekonomia e dezinformimit

Siç u përmend në fillim të seksionit, përhapja e dezinformatave mund të çojë në përfitime ekonomike. Mund të filloni duke i pyetur studentët se cilat kompani mund të duan të synojnë grupmoshën e tyre me atë informacion?

Plani i aktivitetit 11 – Diskutimi i ekonomisë së dezinformimit

Mund të filloni me një ushtrim reflektues ku i pyesni studentët për hobit, interesat dhe opinionet e tyre. Duke pasur parasysh pëlqimet dhe mospëlqimet e tyre, pyetini se kush mund të jetë i interesuar për t'u reklamuar atyre. Çfarë shpresojnë të arrijnë këto kompani apo organizata? Si e bëjnë këtë? Si i ndihmojnë algoritmet e mediave sociale që ta arrijnë këtë? Një punë e tillë mund të bëhet, për shembull, si diskutim ose fillimisht në grupe të vogla.

Mendoni.....

- T'i pyesni studentët nëse përdorin shërbimet tregtare elektronike. A kanë parë ndonjë lloj mashtrimi gjatë përdorimit? Çfarë lloj mashtrimi? Pse e përdorin kompanitë mashtrimin?
- T'i pyesni studentët se cilat kompani mund të duan të synojnë grupin e tyre përmes marketingut? Nëse janë të gatshëm, mund të flasin edhe për përvojat e tyre.
- T'i pyesni studentët nëse e dinë çfarë është "phishing". Shpjegojeni nëse nuk e dinë. Cili është dëmi që shkakton "phishing"?
- T'i pyesni studentët nëse e dinë se si i fitojnë paratë platformat e mediave sociale. Shpjegojeni nëse nuk e dinë. Pyetini studentët nëse e dinë çfarë është një algoritëm. Shpjegojeni nëse nuk e dinë. A mund të mendojnë për implikimet për individët dhe shoqërinë nga përdorimi i algoritmeve për të personalizuar një përvojë në internet, përfshirë reklamimin e personalizuar? Po për ta dhe bashkëmoshatarët e tyre?

⁸ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/code-practice-disinformation>

⁹ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/digital-services-act-package#:~:text=The%20Digital%20Services%20Act%20and,level%20playing%20field%20for%20businesses>

¹⁰ https://competition-policy.ec.europa.eu/sectors/ict/dma_en

Disa dimensione konjitive dhe emocionale të dezinformimit

Pjesë e shkakut pse mund të jetë e vështirë të bindësh njerëzit se një informacion i caktuar është i rremë, lidhet me mekanizmat e zakonshëm kognitivë dhe emocionalë, por shumë njerëzorë, që mund të na bëjnë rezistentë ndaj informacionit korrigjues. Parajtja e fakteve dhe të vërtetave shpesh nuk arrin t'i bindë njerëzit se pikëpamjet e tyre janë të gabuara. Shumë prej nesh gjithashtu nuk mendojnë se jemi veçanërisht të prekshëm nga dezinformatat. Kjo është arsyeja pse është kritike që të rinjtë të zhvillojnë një mendësi të hapur, të pranojnë se realiteti ka shumë shtresa dhe se nuk ka përgjigje të lehta për çështjet komplekse.

Kutia 5 Mekanizmat kryesorë konjitivë dhe emocionalë që mund t'i pengojnë (të rinjtë) të pranojnë prova që bien ndesh me opinionet e tyre

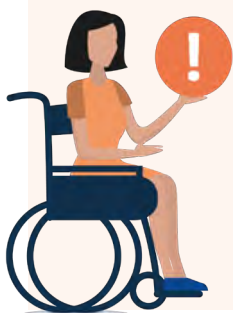
Nevoja për përkatësi dhe identitet social: ne jemi të gjithë individë me besimet dhe vlerat tona individuale, por jemi edhe genie shoqërore që kemi një nevojë të fortë për t'i përkitur grupeve shoqërore. Ne nxjerrim shumë të mira nga kjo përkatësi në grupe shoqërore dhe zakonisht jemi të gatshëm të bëjmë sakrifica (përfshirë injorimin e provave që sfidojnë pikëpamjet tona) për të ruajtur identitetin e grupit.

Paragjykimet e konfirmimit dhe moskonfirmimit: paragjykimi i konfirmimit: qeniet njerëzore të të gjitha moshave kanë dëshirën e pandërgjegjshme psikologjike për të kërkuar konfirmim për besimet e tyre ekzistuese në vend të informacionit që mund të kundërshtojë ose ndërlikojë bindjet e tyre. Paragjykimi i moskonfirmimit: tendenca njerëzore për të injoruar ose hedhur poshtë informacionet dhe pohimet që sfidojnë bindjet e dikujt, edhe kur ato janë dukshëm të vërteta.

Efeti i rremë i konsensusit: të rinjtë priren ta mbivlerësojnë faktin se sa të tjerë ndajnë bindjet e tyre (të gabuara).

Efeti i ndjekjes së modës: një ide ose besim ndiqet sepse të gjithë duket se e bëjnë këtë.

Realizëm naiv: tendenca njerëzore për të besuar se jemi racionalë, objektivë dhe të paanshëm kur interpretojmë atë që shohim rreth nesh dhe se të tjerët janë të paarsyeshëm, të njëanshëm ose të keqinformuar.

Efeti i vazhdueshëm i ndikimit: fenomeni që (dis)informacioni i vazhdon të ndikojë në sjelljen dhe bindjet tona. Njerëzit vazhdojnë të mbështeten tek informacioni i rremë kur interpretojnë informacionin, kur arsyetojnë dhe gjykojnë. Kjo është provuar se është veçanërisht e vërtetë kur trajtohen teoritë konspirative (Shih Kutinë mbi teoritë e konspiracionit).

Plani i aktivitetit 12 –

Diskutimi i teorieve konspirative

Bëjini studentët të hulumtojnë fillimisht në internet se çfarë janë teoritë e konspiracionit dhe drejtojeni ata (kjo kërkon punë përgatitore nga mësuesit) drejt teorieve të vjetra të konspiracionit që nuk janë edhe aq të diskutueshme në botën e sotme. Kush i përhap këto teori? Si janë përhapur? Pse janë përhapur, për çfarë qëllimesh? Cilat ishin pasojat? Çfarë roli luajtën thashethemet, fjalët dhe paragjykimet? Ky proces vetëzbulimi mund të çojë në njohuri më të thella.

Kërkojuni studentëve të përcaktojnë se çfarë kanë të përbashkët gjithë këto teori konspirative. Cilave lloj emocionesh u bënë thirrje ato?

Më pas pyetini studentët se si ndryshojnë këto teori konspirative nga shumica e dezinformatave të tjera.

Pyetini studentët se si të bëjnë dallimin mes kompleteve të vërteta (ato ekzistojnë) dhe atyre që nuk kanë bazë në realitet.

Shënim paralajmërues - Diskutimi i teorive konspirative

Teoritë e konspiracionit janë një lloj i veçantë dezinformimi dhe mund të jenë veçanërisht rezistente ndaj sfidave duke përdorur fakte dhe prova. Për shkak të natyrës së tyre, janë të vështira për t'u hedhur poshtë. Ato janë gjithashtu veçanërisht të prira ndaj asaj që e kemi quajtur si efekti i vazhdueshëm i ndikimit. Prandaj, trajtimi i teorive të konspiracionit me studentët shpesh mund të kërkojë vëmendje më të kujdesshme.

Aspektet kryesore të teorive konspirative prirjen të jenë si më poshtë:

- Përpjekje për të manipuluar opinionet dhe besimet.
- Nuk janë thjesht pjesë informacioni të rremë, por lidhen me një pikëpamje më të gjerë shoqërore mbi atë çka është e mirë dhe e keqe në botë.
- Identifikojnë viktimat (shpesh grupin shoqëror të dikujt) dhe fajtorët (të tjerët).
- Shpesh përpiqen të forcojnë ndjenjën e përkatësisë në grup (Ne kundrejt Atyre) dhe nënkuptojnë një thirrje për veprim.
- Ua hedhin fajin për ngjarjet negative “realiteteve” dhe organizatave të pakapshme, të fshehura dhe të fshehta.
- Supozojnë se grupe të fuqishme njerëzish po i mbajnë gjëra të fshehura prej nesh dhe po përpiqen të shkaktojnë dëm.
- Shpesh i përziejnë faktet me falsitete për të qenë më efektive.
- U bëjnë thirrje emocioneve dhe janë rezistente ndaj çdo lloj prove.
- Mund të çojnë në përfitime ekonomike ose politike për ata që përhapin teori të rreme konspirative.

7. Vlerësimi i edukimit digjital në shkollë dhe në klasë: udhëzime konkrete për mësuesit dhe edukatorët

Vlerësimi i përparimit të studentëve në arsim është pjesë themelore dhe e nevojshme e realitetit shkollor në Evropë dhe në nga detyrat e rëndësishme që keni ju si mësues/edukatorë. Kjo vlen edhe për vlerësimin e niveleve të edukimit digjital të studentëve.

Meqenëse edukimi digjital është një fushë relativisht e re e arsimit, kjo mund të jetë një detyrë e vështirë. Kompetencat që lidhen me edukimin digjital përbëhen nga njohuritë, qëndrimet dhe aftësitë. Prandaj, çdo vlerësim gjithëpërfshirës i studentëve duhet të jetë i shumanshëm dhe të përpiket t'i matë të tre këta. Zotërimi i aftësive dhe përparimi në lidhje me edukimin digjital janë të lidhura më së miri si me produktin (përfundimtar) ashtu dhe me procesin. Për më tepër, nëse edukata digjitale mësohet në të gjitha fushat lëndore (transversale) dhe jo si një lëndë e veçantë, do të bënte ndryshim në mënyrën se si vlerësohet zotërimi i aftësive dhe përparimi.

Çfarë mund dhe çfarë duhet të vlerësojmë?

Një element thelbësor i edukatës digjitale është të menduarit kritik, pasi kjo është ajo që i lejon studentët të bëhen elastikë në një mjedis digjital, ku lajmet e shtrembëruara dhe të rreme qarkullojnë së bashku me informacionin e besueshëm. Një pyetje kyçe që çdo mësues duhet të bëjë është nëse studentët kanë njohuritë, aftësitë dhe qëndrimet për të lundruar në mënyrë efektive në botët e tyre digjitale.

Të rinjtë mund të vlerësohen në lidhje me edukimin digjital sipas dimensioneve të tilla si: (1) aftësia e tyre për të ndarë faktet nga opinionet, (2) aftësia e tyre për të identifikuar strategji manipuluese, (3) aftësia e tyre për të verifikuar informacionin në internet, (4) aftësia e tyre për të gjetur, përdorur dhe krijuar informacion në mënyra kritike, konstruktive dhe kreative, dhe (5) aftësia e tyre për t'i përdorur pajisjet digjitale në mënyrë efektive.

Këshilla 12 Komunikimi me kolegët

Fitoni njohuri se si e vlerësojnë kolegët tuaj edukimin digjital, nëse e bëjnë, dhe llojet e instrumenteve që përdorin. Disa instrumente janë ndoshta më të dhe më të sakta se të tjerat.

Llojet e praktikave të vlerësimit

Ka shumë mënyra për të vlerësuar studentët gjatë promovimit të edukatës digjitale në arsim. Mënyrat e zakonshme për të vlerësuar zotërimin e aftësive dhe përparimin janë testet e njohurive dhe aftësive, vlerësimet që bëni dhe vetëvlerësimet e studentëve, si dhe reflektimi mbi rezultatet e testeve ose përvojat e të nxënit. Mund të përdorni një përzierje testesh dhe lloje të tjera vlerësimesh për të fituar një ide të vërtetë të përparimit të studentëve. Tashmë ka shumë burime ekzistuese dhe instrumente të besueshme vlerësimi për të vlerësuar kompetencën digjitale të studentëve. Disa prej tyre janë paraqitur në **Kutitë 6-8**. Mjete të tilla vlerësojnë, për shembull, njohuritë dhe aftësitë e të rriturve dhe studentëve për të analizuar, krahasuar dhe vlerësuar në mënyrë kritike besueshmërinë dhe qëndrueshmërinë e informacionit në internet.

Këshilla 13: Vlerësimi i kompetencave të studentëve

Kur vlerësoni kompetencat e studentëve në lidhje me edukimin digjital, përdorni një përzierje pyetjesh të mbyllura, pyetjesh të hapura dhe esesh të shkurtra.

Vlerësimi i **njohurive** të studentëve mund të përfshijë pyetje testimi që u kërkojnë studentëve të listojnë burime të besueshme në internet për tema të ndryshme, të përshkruajnë ndryshimin mes një opinioni dhe lajmeve serioze, të bëjnë dallimin mes profesionistëve të medias dhe gazetarisë qytetare dhe të përshkruajnë se si mund të ndikojnë algoritmet të kërkimit.

Aftësitë e studentëve në edukimin digjital mund të testohen me vlerësime, duke u kërkuar të identifikojnë informacionin që synon të mashtrrojë dhe manipulojë kundrejt informacionit që është neutral ose i balancuar, ose të identifikojnë çfarë përbën provë për një pretendim, analizë ose gjykim të veçantë. Kjo mund të përfshijë pyetje vlerësimi që u kërkojnë studentëve të vlerësojnë se sa të besueshëm mendojnë se janë artikujt, titujt ose postimet e ndryshme në mediet sociale (shih shembullin në **Kutinë 6**), 'pikët' e tyre mund të përdoren më pas për të diskutuar se si t'i përmirësojnë aftësitë e tyre.

Kutia 6 Shembull vlerësimi që shqyrton aftësinë e studentëve për të identifikuar titujt manipulues

1. E vërtetë apo false? Nënvizoni "E vërtetë" ose "E rreme" pas titujve më poshtë.
  - a. Qeveria po manipulon perceptimin e publikut për inxhinierinë gjenetike në mënyrë që t'i bëjë njerëzit më pranues ndaj teknikeve të tilla (e vërtetë ose e rreme).
  - b. Qëndrimet ndaj BE-së janë kryesisht pozitive, si brenda dhe jashtë saj (e vërtetë ose e rreme).
  - c. Disa vaksina janë të ngarkuara me kimikate dhe toksina të rrezikshme (e vërtetë ose e rreme)
2. Ju lutemi, justifikoni përgjigjet tuaja në pyetjen 1 – pse i konsideroni titujt si të vërtetë apo të rremë? Si mund të zbuloni nëse titujt janë të saktë apo mashtrues?

Shënim: Titujt 1a dhe 1c janë tituj të rremë dhe 1b është një titull i vërtetë lajmesh. Shembujt 1a dhe 1c janë shembuj të teorie konspirative. 1c është emocionalisht manipulues. Pyetja e një eksperti ose verifikimi i informacionit në burime të tjera të besueshme janë mënyra të mira për të zbuluar se çfarë është e saktë.

Aftësitë e studentëve për të verifikuar faktet mund të vlerësohen përmes detyrave që i bëjnë ata të përfshihen në lexime anësore, aftësisë së tyre për të kryer kërkime imazhesh dhe kërkime tekstesh me motorë kërkimi të shumëfishtë dhe aftësisë së tyre për të demaskuar dezinformatat (p.sh., niveli i kompleksitetit). Aftësitë e tyre për të identifikuar imazhet e manipuluar dhe "deep fakes" mund të vlerësohen duke ekzaminuar se deri në çfarë mase janë të aftë të përdorin burimet digjitale për të demaskuar informacionin mashtrues.

Ju mund të vlerësoni gjithashtu aftësitë e studentëve për zgjidhjen e problemeve në mënyra të ndryshme. Mund t'u jepni atyre 'skenarë dezinformimi' dhe t'u kërkon të gjejnë zgjidhje. Kjo mund të përfshijë pyetjen se si do t'i verifikonin faktet, si do të para-demaskonin ose demaskonin dezinformimin dhe si do ta vlerësonin këtë punë (qoftë një ese, strategji apo edhe diçka më kreative).

Kutia 7. Shembull i një pyetjeje vlerësimi që shqyrton aftësitë e studentëve për të kryer kërkime në internet duke përdorur leximin anësor

Ju lutemi, shpenzoni rreth 8 minuta për ta përfunduar këtë detyrë.

Po hulumtoni ngrohjen globale dhe hasni këtë faqe interneti: <https://friendsofscience.org>. Ju lutemi, vendosni nëse kjo faqe interneti është një burim i besueshëm informacioni për ngrohjen globale. Mund të hapni gjithashtu një skedë të re dhe të bëni një kërkim në internet nëse kjo ju ndihmon.

1. A është kjo faqe interneti një burim i besueshëm për të mësuar rreth ngrohjes globale?
  - Po
  - Jo
2. Shpjegoni përgjigjen tuaj, duke cituar dëshmi nga faqet e internetit që keni përdorur. Sigurohuni që të jepni URL-të e faqeve të internetit që citoni.

[fushë e hapur për përgjigje]

¹⁰ Leximi anësor është në thelb akti i verifikimit të asaj që po lexoni ndërsa e lexoni.

¹¹ Burimi: Wineburg, S., Breakstone, J., McGrew, S., Smith, M. D., & Ortega, T. (2022). Lateral reading on the open Internet: A district-wide field study in high school government classes. Journal of Educational Psychology. Advance online publication (Leximi anësor në internetin e hapur: Një studim në terren në të gjithë rrethin në klasat e shkollave të mesme shtetërore. Revista e Psikologjisë Edukative. Publikimi i avancuar në internet). <https://doi.org/10.1037/edu0000740>

Aftësitë e nxënësve në edukatë digjitale mund të vlerësohen edhe me:

- shqyrtimin e aftësive të tyre për të ndarë reklamat nga lajmet ose aftësinë e tyre për të identifikuar burime të besueshme kur hulumtojnë një çështje të caktuar sociale. Edhe nëse studentët përdorin mjete digjitale çdo ditë, atyre mund t'u mungojnë aftësitë për të verifikuar faktet. Prandaj, pjesë e një vlerësimi mund të jetë testimi i aftësisë së studentëve për të përdorur pajisje digjitale kur, për shembull, hulumtojnë pikëpamje alternative, demaskojnë gënjeshtat dhe bëjnë kërkime në internet për informacion (shih shembullin në **Kutinë 7** më lart).
- përdorimin e portofolave. Ndërgjegjësimi i studentëve për mënyrën se si krijohen të ashtuquajturat lajme të rreme mund të bëhet duke u kërkuar studentëve të krijojnë vetë një tweet të rremë ose një artikull të rremë dhe më pas të diskutojnë se si do t'i manipulojnë lexuesit (kjo duhet të udhëhiqet me kujdes për arsytet e përmendura më lart).

Mund të vlerësohen edhe qëndrimet e studentëve ndaj informacionit në internet. Është e rëndësishme që studentët të mos jenë 'naivë' kur përdorin informacionin online. Shumë njerëz mendojnë se janë 'imunë' ndaj dezinformatave dhe u besojnë burimeve të cilat i njohin. Prandaj, është e rëndësishme të vlerësohet se deri në çfarë mase e konsiderojnë informacionin në internet si të besueshëm. Ata gjithashtu duhet të njohin rëndësinë e qasjes në informacion të besueshëm. Çështje të tilla mund të vlerësohen duke u kërkuar studentëve të vlerësojnë se sa të besueshëm e konsiderojnë informacionin në internet, në një shkallë nga 'të gjitha' në 'asnjë', si dhe me pyetje që u kërkon atyre të vlerësojnë se sa e rëndësishme është që të kenë qasje në lajme të besueshme (shih **Kutinë 8** më poshtë). Qëndrimet produktive të lidhura me edukimin digjital janë qëndrime që vënë në dyshim vërtetësinë e informacionit në internet, ndërsa qëndrimet pozitive qasjen në lajme të besueshme.

Kutia 8 Shembuj të vlerësimeve që shqyrtojnë qëndrimet e nxënësve ndaj informacionit.

1. Sa nga informacionet në internet i perceptoni si të besueshme?
Të gjitha ----- Asnjë

2. Sa e rëndësishme është për ju që të konsumoni lajme të besueshme?

Aspak----- Shumë e rëndësishme

3. Mendoj se ka shumë mënyra të gabuara, por vetëm një mënyrë të drejtë, për pothuajse çdo gjë.

Shumë dakord----- Aspak dakord

4. Duhet shpërfillur provat që bien ndesh me besimet tuaja të vendosura.

Shumë dakord----- Aspak dakord

5. Besoj se idetë e ndryshme mbi të drejtën dhe të gabuarën që kanë njerëzit në shoqëritë e tjera mund të jenë të vlefshme për ta.

Shumë dakord----- Aspak dakord

6. Njerëzit duhet t'i marrin gjithmonë parasysh provat që bien ndesh me besimet e tyre.

Shumë dakord----- Aspak dakord

Shënim: Pyetja 1 mat nëse studentët janë naivë ose skeptikë ndaj informacionit në internet, Pyetja 2 mat qëndrimet e studentëve ndaj lajmeve të besueshme, Pyetja 3 mat dogmatizmin, Pyetja 4 mat rezistencën ndaj fakteve, Pyetja 5 mat të menduarit fleksibël dhe Pyetja 6 mat mendjen e hapur.

¹² Shembuj nga Nygren, T., & Guath, M. (2022). Students Evaluating and Corroborating Digital News. *Scandinavian Journal of Educational Research* (Studentët vlerësojnë dhe vërtetojnë lajmet dixhitale. *Revista Skandinave e Kërkimeve Arsimore.*), 66(4), 549-565. doi:10.1080/00313831.2021.1897876; Roozenbeek, J., Maertens, R., Herzog, S. M., Geers, M., Kurvers, R. H., Sultan, M., & van der Linden, S. (2021). Susceptibility to misinformation is consistent across question framings and response modes and better explained by open-mindedness and partisanship than analytical thinking. *Judgment and Decision Making*. In press (Ndjeshmëria ndaj keqinformimit është konsistente në kuadër të pyetjeve dhe mënyrave të përgjigjes dhe shpjegohet më mirë me mendje të hapur dhe anësi sesa me të menduarit analitik. Gjykimi dhe vendimmarrja në shtyp).

Mendja e hapur aktive nga ana e studentëve është gjithashtu një qëndrim që është i rëndësishëm për t'u vlerësuar, pasi qëndrimi pozitiv ndaj pranimi të provave të reja dhe perspektivave të shumta shkon paralelisht me aftësitë e njerëzve për të lundruar në dezinformime. Kjo mund të vlerësohet duke vëzhguar, nëpërmjet aktiviteteve të ndryshme, shkallën deri ku studentët janë të gatshëm të ndryshojnë qëndrimin e tyre për çështjet kur mësojnë se provat e forta bien ndesh me opinionet e tyre. Qëndrimet e studentëve në internet dhe etiketa e tyre në rrjetet sociale janë gjithashtu të rëndësishme për t'u vlerësuar. Kjo nënkupton që duhen parë stilet e komunikimit të studentëve kur, për shembull, bashkëpunojnë me të tjerët në internet ose debatojnë me ta. Një vlerësim i tillë mund të përfshijë vëzhgimin nëse ndërmarrin sulme personale, fyerje, shfaqin mungesë respekti dhe/ose tregojnë pandjeshmëri ndaj fatkeqësive të të tjerëve.

Këshilla 14 Reflektimi mbi natyrën e vlerësimit

Vlerësimi shkon përtej njohurive të studentëve për faktet apo çfarë është e vërtetë dhe jo e vërtetë, çfarë është e njëanshme apo jo. Këtu bëhet fjalë edhe për të matur se deri në çfarë shkalle kanë studentët një mentalitet kritik, janë mendjehapur, të hapur ndaj kundërprovave dhe dëgjues aktivë. Qëndrime të tilla janë kritike që ata të bëhen qytetarë të përgjegjshëm dhe aktivë.

Mendoni...

- Vlerësimin e njohurive, qëndrimeve dhe aftësive të studentëve para dhe pas mësimit.
- Kombinimin e instrumenteve të shumta matëse, veçanërisht ato që janë provuar të besueshme.
- Përdorimin e instrumenteve të vlerësimit që masin njohuritë, qëndrimet dhe aftësitë.
- Qëndrimin te përditësuar për instrumentet e reja dhe më të mira të vlerësimit, të cilat mund të japin një ide më të mirë të zotërimit të aftësive dhe përparimit të studentëve, veçanërisht pasi fusha e edukimit digjital po evoluon me shpejtësi.
- Dhënien e komenteve për studentët se ku nevojitet përmirësim, bazuar në vlerësimin e kompetencave të tyre.
- Përdorimin e pyetjeve dhe detyrave më të hapura, duke i nxitur studentët të kërkojnë në internet, para dhe pas leksioneve.
- Përpjekjet për të vlerësuar deri në çfarë mase studentët janë kritikë ndaj informacionit që ka karakter dogmatik dhe është rezistent ndaj kundërprovave (e kundërta e mendjes së hapur).
- Të pyesni kolegët tuaj se si i vlerësojnë qëndrimet si mendja e hapur dhe të menduarit fleksibël. Nëse ata nuk e bëjnë këtë, diskutoni se si mund të zbatohet një vlerësim i tillë.

Shënim paralajmërues

Kur përdorni artikuj dezinformues gjatë vlerësimit, sigurohuni që studentët ta kuptojnë se cili informacion është i saktë dhe cili i rremë. Përndryshe, disa mund të largohen duke besuar gjënë e gabuar. Kjo është edhe më e rëndësishme për shkak të 'efektit të vazhdueshëm të ndikimit', të diskutuar në Kutinë 5.

Masat e vetëraportuara të edukimit digjital mund të përdoren për diskutim, reflektim dhe vëzhgime. Duke pasur parasysh se studentët mund të kenë shumë vetëbesim dhe të mos jenë shumë të mirë në vlerësimin e njohurive, aftësive dhe qëndrimeve të tyre, mund të përdoret vetëreflektimi për të ofruar disa njohuri të rëndësishme për mënyrën si e shohin veten dhe si mund të përmirësohen. Një shembull i deklaratave të vetëvlerësimit është dhënë më poshtë, në **Kutinë 9**. Këto deklarata vijnë nga DigCompSAT i Komisionit Evropian (një mjet vetëreflektimi i përmendur në [DigComp update 2.2](#)). Ky burim ndërkombëtar mund të jetë i dobishëm në punën tuaj.

Kutia 9 Shembuj deklaratash vetëreflektimi rreth edukimit digjital (DigComp 2.1: DigCompSAT).

- E di që motorë të ndryshëm kërkimi mund të japin rezultate të ndryshme kërkimi, sepse ndikohen nga faktorë komercialë (njohuri/nivel mesatar)
- Kur përdor një motor kërkimi, mund të përfitoj nga veçoritë e tij të përparuara (aftësi, mesatare)
- Di se si ta gjej një faqe interneti që e kam vizituar më parë (aftësi, bazë)
- Di se si ta dalloj përmbajtjen e promovuar nga përmbajtjet e tjera që gjej ose marr në internet (p.sh., njohja e një reklame në mediet sociale ose motorët e kërkimit) (aftësi, mesatare)
- Di se si ta identifikoj qëllimin e një burimi informacioni në internet (p.sh., për të informuar, ndikuar, argëtuar ose shitur) (aftësi, mesatare)
- E kontrolloj në mënyrë kritike nëse informacioni që gjej në internet është i besueshëm (qëndrim, mesatar)
- E di që disa informacione në internet janë të rreme (p.sh. lajme të rreme) (njohuri, bazë)

DigComp 2.2 ofron gjithashtu mënyra për të vlerësuar aftësitë e studentëve përmes vëzhgimit dhe drejtimit të proceseve të të nxënës të tyre me anë të detyrave specifike që lidhen me të nxënësit digjital. Vlerësimi i të nxënës të studentëve mund të bëhet duke vëzhguar aftësinë e tyre për të zgjidhur detyra (të ndërlukuara), nivelin e autonomisë së tyre dhe nivelin konjitiv.

Vëzhgimi i kompetencave kërkon krijimin e rubrikave. Në vlerësimin tuaj mund të merrni parasysh kompleksitetin e detyrës, nivelin e autonomisë, fushën konjitive (shih Figurën 1) ose të krijoni rubrika të detajuara duke marrë parasysh aktivitetin e propozuar dhe detyrat specifike të caktuara.

Niveli	Kompleksiteti i detyrave	Autonomia	Fusha konjitive
Bazë	Detyra të thjeshta	Me udhëzim/autonomi dhe me udhëzim aty ku nevojitet	Të kujtuarit
Mesatar	Detyra të mirëpërcaktuara dhe rutinë, dhe probleme/detyra të drejtpërdrejta, dhe probleme të mirëpërcaktuara dhe jo rutinë	Më vete/i pavarur dhe sipas nevojave të mia	Të kuptuarit
Përparuar	Detyra dhe probleme të ndryshme/detyrat më të përshtatshme	Drejton të tjerët/aftësi për t'u përshtatur me të tjerët në një kontekst kompleks	Aplikimi/vlerësimi/krijimi

Ju mund të identifikoni më mirë se çfarë kanë nevojë të zhvillojnë studentët dhe ta mbështesni procesin e të nxënës duke parë, për shembull, nëse studentët kanë zhvilluar metoda efektive kërkimi për qëllime personale (p.sh., për të shfletuar një listë të filmave më të njohur), për qëllime arsimore (p.sh., për të hulumtuar interpretime të ndryshme të ngjarjeve historike) dhe qëllime profesionale (p.sh., për të gjetur njoftime të përshtatshme për vende pune). Gjithashtu, mund të shihni nëse dinë ta trajtojnë mbingarkesën e informacionit (p.sh., shtimi i informacionit të rremë ose mashtrues gjatë një shpërthimi pandemie) duke përshtatur metodat dhe strategjitë e tyre personale të kërkimit.

Këshilla 15 Vlerësimi i aftësive kërkimore të studentëve

Vlerësoni aftësinë e studentëve për të kryer kërkime për çështjet kryesore digjitale. Për shembull, jepuni studentëve një detyrë kërkimore në internet për të identifikuar llojet e teknologjive të përdorura për të bërë "cheap fakes" dhe "deepfakes". Studentët do të përfitojnë nga aftësi të tilla kërkimore në të gjitha fushat lëndore.

Mendoni...

- T'i bëni studentët të vetëvlerësojnë nivelin e zotërimit të aftësive dhe përparimit. Lëri të vendosin qëllimet e tyre në lidhje me nivelin e tyre të kompetencës digjitale.
- Përdorimin e kornizave të zhvilluara ndërkombëtarisht si p.sh., DigComp 2.2. Ka plane për ta bërë të disponueshme në të gjitha gjuhët e BE-së.
- Përdorimin e vlerësimeve dhe portofolave të bashkëmohatarëve.
- Se vlerësimi i punës në grupe të vogla zakonisht përfshin një nivel vlerësimi si në grup ashtu dhe individual.
- T'i lini studentët të zhvillojnë kundër-narrativa ndaj fushatave dezinformuese që synojnë disa komunitete të cënueshme. Vlerësoni, së bashku me studentët e tjerë, "forcën" (sa bindëse janë dhe pse) të kundër-narrativave.

¹⁴ Ibid

¹⁵ <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC128415>

Vlerësimi i qasjeve efektive arsimore në lidhje me edukimin digjital

Përveç vlerësimit të kompetencave të studentëve, është gjithmonë mirë të dini nëse qasjet tuaja të mësimdhënies kanë ndikimin që shpresoni. Në thelb, përmirësimi është gjithmonë i mundur. Nëse leksioni, njësia ose programi ka pasur ndonjë efekt, atëherë kur të mbarojnë aktivitetet studentët duhet të jenë më mirë në disa nga pyetjet e vlerësimit të renditura më sipër; për shembull, identifikimi i titujve mashtrues ose verifikimi i fakteve në internet. Një matje para se të filloni dhe më pas, pasi të keni mbaruar, do t'ju japë njohuri të rëndësishme për këtë. Nëse për vlerësimin e njohurive, aftësive dhe qëndrimeve të studentëve përdorni pyetjet e testit që gjenden në Kutitë 6 dhe 7, atëherë mund të shihni çfarë kanë mësuar dhe çfarë vështirësish do të kenë ende pas mësimit.

Më pas lind pyetja: si ta vlerësoj sa më mirë programin tim dhe/ose të shkollës së edukimit digjital (p.sh., çfarë mjetesh duhen përdorur dhe për çfarë qëllimi? Cilat aspekte mund dhe duhet të vlerësohen? Si të qasem te mjetet ekzistuese të dobishme dhe të besueshme? Kë të përfshij në vlerësim)? Ka shumë mënyra për të matur ndikimin, por përdorimi i matjeve të vlefshme dhe të besueshme të të nxëniet të studentëve janë ndoshta më efektive. T'u kërkoni studentëve të vlerësojnë se si i kanë mësuar dhe çfarë kanë mësuar mund të sigurojë informacion të dobishëm, por të cilit shpesh i mungon saktësia, veçanërisht nëse përgjigjet e tyre nuk janë anonime. Ata gjithashtu mund të mendojnë se ka presion normativ për t'u përgjigjur në një mënyrë të caktuar (pëlqyeshmëria sociale). Kështu, vlerësimi i ndikimit të arsimit në mbështetjen e të nxëniet digjital është shumë i rëndësishëm, por edhe kompleks. Nëse keni mundësi, ju dhe kolegët tuaj mund të përfitoni nga një vlerësim më i detajuar në bashkëpunim me studiues të interesuar për të mësuar më shumë rreth edukimit digjital në praktikë.

Këshilla 16 Lidhja me universitetet

Edhe pse ndoshta kërkon kohë për mësuesit/edukatorët, universitetet shpesh kërkojnë mundësi për t'i vlerësuar programet e tyre (edukimin digjital) nga studentët e tyre ose studentët e diplomuar. Ju dhe shkolla mund të përfitoni nëse kontaktoni një universitet vendor (p.sh., Departamenti i Komunikimit) dhe kërkoni bashkëpunim. Qëllimi përfundimtar është të përmirësohet mënyra se si mësohet edukata digjitale në shkollë dhe gjithashtu si vlerësohet. Edhe OJQ-të ndonjëherë e kanë këtë ekspertizë.

Mendoni...

- Të bisedoni me drejtorin e shkollës për bashkëpunimin me një universitet vendor apo OJQ për të kryer një vlerësim se si mësohet edukata digjitale në shkollë.
- Të kërkoni në internet se çfarë mjetesh vlerësimi mund të jenë në dispozicion për shkollën pa pagesë ose me një kosto shumë të ulët.
- Të shikoni SELFIE tool të BE-së që ta ndihmojë shkollën tuaj të përmirësojë mënyrën si e përdor teknologjinë për mësimdhënien dhe të nxëniet.

Si përmbledhje, ka shumë mënyra për të vlerësuar edukimin digjital të studentëve tuaj dhe llojet e programeve dhe qasjeve që përdorni ju dhe kolegët tuaj. Tashmë ka shumë instrumente të besueshme (kryesisht falas) në dispozicionin tuaj.

SHËNIM PËR BURIMET

Nëse jeni të interesuar për burime të tjera edukative, raporti përfundimtar që shoqëron këto udhëzime përmban një listë të gjerë burimesh.

Publications Office
of the European Union